

33896

**ÇUKUROVA KOŞULLARINDA FARKLI TOHUM
MİKTARLARININ İKİ KETEN**

(Linum usitatissimum L.)

**ÇEŞİDİNDE (Ceres ve Kreola) VERİM VE
VERİM KARAKTERLERİNE ETKİSİ ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

33896

MEHMET ÖZÜSTÜN

Ç.Ü.

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARLA BİTKİLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA

KASIM - 1994

Ç.Ü.FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu Çalışma Jürimiz tarafından TARLA BİTKİLERİ Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

M. Özgüven

Başkan: Prof.Dr.Menşure ÖZGÜVEN

S.Kirici

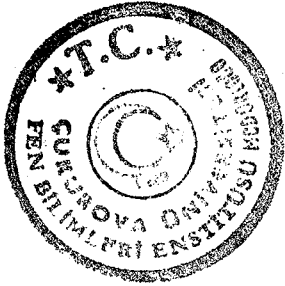
Üye : Doç.Dr.Saliha KIRICI

S.Tansi

Üye : Doç.Dr.Sezen TANSI

Kod No: 894

Yukardaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Ural Dinc
Prof.Dr.Ural DİNÇ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÇİZELGE LİSTESİ	I
RESİM LİSTESİ	V
ÖZ	VI
ABSTRACT	VII
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	4
3. MATERYAL VE METOD	12
3.1. MATERYAL	12
3.2. DENEME YERİNİN ÖZELLİKLERİ	12
3.2.1. Toprak Özellikleri	12
3.2.2. İklim Özellikleri	13
3.3. DENEME YÖNTEMİ	14
3.3.1. Deneme Yöntemi ve Uygulaması	14
3.3.2. İncelenen Özellikler ve Yöntemleri	14
3.3.3. Verilerin Değerlendirilmesi	15
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TAŞTIŞMA	16
4.1. Bitki Boyu	16
4.2. Teknik Sap Uzunluğu	18
4.3 Dal Sayısı	20
4.4. Kapsül Sayısı	22
4.5. Kapsüldeki Tohum Sayısı	24
4.6. Bin Tane Ağırlığı	26
4.7. Yağ Oranı	28
4.8. Biyolojik Verim	30
4.9. Sap Verimi	32
4.10. Tane Verimi	34
4.11. Özellikler Arası İlişkiler	42

ÖZET	56
SUMMARY	58
KAYNAKLAR	61
TEŞEKKÜR	67
ÖZGEÇMİŞ	68

ÇİZELGE LİSTESİ

- Çizelge 1.** Araştırma Alanı Topraklarına İlişkin Bazı Fiziksel ve Kimyasal Özellikler 12
- Çizelge 2.** Ekim-Mayıs Ayları Arasında Ortalama Sıcaklık, Toplam Yağış ve Nem Oranları ve Normalden Farkları 13
- Çizelge 3.** Bitki Boyuna İlişkin Varyans Analiz Sonuçları 16
- Çizelge 4.** Farklı Tohum Miktarlarına Göre Bitki Boyuna İlişkin Ortalamalar (cm) ve Oluşan Farklı Gruplar 16
- Çizelge 5.** Tohumluk Miktarlarının Bitki Boyuna İlişkin Ortalama Değerleri 17
- Çizelge 6.** Teknik Sap Uzunluğuna İlişkin Varyans Analiz Sonuçları 18
- Çizelge 7.** Farklı Tohum Miktarlarına Göre Teknik Sap Uzunluğuna İlişkin Ortalamalar (cm) ve Oluşan Farklı Gruplar 19
- Çizelge 8.** Dal Sayısına İlişkin Varyans Analiz Sonuçları 20
- Çizelge 9.** Farklı Tohum Miktarlarına Göre Dal Sayısına İlişkin Ortalamalar (adet/bitki) ve Oluşan Farklı Gruplar..... 21
- Çizelge 10.** Çeşitlerin Dal Sayılarına İlişkin Ortalama Değerleri 21

Çizelge 11. Kapsül Sayısına İlişkin Varyans Analiz Sonuçları	22
Çizelge 12. Farklı Tohum miktarlarına Göre Kapsül Sayısına İlişkin Ortalamalar (adet/bitki) ve Oluşan Farklı Gruplar	23
Çizelge 13. Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Kapsül Sayısına İlişkin Ortalama Değerler	23
Çizelge 14. Kapsüldeki Tohum Sayısına İlişkin Varyans Analiz Sonuçları	24
Çizelge 15. Farklı Tohum Miktarlarına Göre Kapsüldeki Tohum Sayısına İlişkin Ortalamalar (adet/kapsül) ve Oluşan Farklı Gruplar	25
Çizelge 16. Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Kapsüldeki Tohum Sayısına İlişkin Ortalama Değerler	25
Çizelge 17. Bin Dane Ağırlığına İlişkin Varyans Analiz Sonuçları	26
Çizelge 18. Farklı Tohum Miktarlarına Göre Bin Tane Ağırlığına İlişkin Ortalamalar (gr) ve Oluşan Farklı Gruplar	27
Çizelge 19. Çeşitlerin Bin Dane Ağırlığına İlişkin Ortalama Değerleri	27
Çizelge 20. Yağ İçeriğine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları	29

- Çizelge 21.** Farklı Tohum Miktarlarına Göre Yağ Oranına İlişkin Ortalamalar (%) ve Oluşan Farklı Gruplar 29
- Çizelge 22.** Biyolojik Verime İlişkin Varyans Analiz Sonuçları 31
- Çizelge 23.** Farklı Tohum Miktarlarına Göre Biyolojik Verime İlişkin Ortalamalar (kg) ve Oluşan Farklı Gruplar 31
- Çizelge 24.** Çeşitlerin Biyolojik Verime İlişkin Ortalama Değerleri 32
- Çizelge 25.** Sap Verimine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları 33
- Çizelge 26.** Farklı Tohum Miktarlarına Göre Sap Verimine İlişkin Ortalamalar (kg) ve Oluşan Farklı Gruplar 33
- Çizelge 27.** Çeşitlerin Sap Verimine İlişkin Ortalama Değerleri 34
- Çizelge 28.** Tane Verimine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları 35
- Çizelge 29.** Farklı Tohumluk Miktarlarına Göre Çeşitlerin Tane Verimine İlişkin Ortalamalar (kg/da) ve Oluşan Farklı Gruplar..... 35
- Çizelge 30.** Bin Tane Ağırlığı ve m²'de İstenen Bitki Sayısına Göre Gerekli Olan Tohum Miktarı (kg/ha) 38

Çizelge 31. Ceres Çeşidi İçin özellikler Arası İlişkileri	
Gösteren Korelasyon Tablosu	40
Çizelge 32. Kreola Çeşidi İçin Özellikler Arası İlişkileri	
Gösteren Korelasyon Tablosu	41
Ek Çizelge 33. İngiltere’de Ekilebilir Aklar İçerisinde	
Keten Bitkisinin Kapladığı Alan (%)’si	45
Ek Çizelge 34. Dünya’da Yağ Keteni Ekimi, Verim ve Üretimleri	46
Ek Çizelge 35. Dünya’da Lif Keteni Ekimi, Verim ve Üretimleri	47
Ek Çizelge 36. Dünya’da Keten İthalatı, İhracatı ve Değerleri	48
Ek Çizelge 37. Dünya’da Ketep Küşesi İthalatı, İhracatı ve Değerleri	50
Ek Çizelge 38. Türkiye’de Ketenin Ekim Miktarı Lif ve Tohumluk	
Üretim ve Verimleri	51
Ek Çizelge 39. Türkiye’de Keten Ekim Alanları Lif ve	
Tohum Verimleri (İller Bazında)	52
Ek Çizelge 40. Türkiye’de Keten Ekim Alanları Lif ve	
Tohum Verimleri (İller Bazında)	53

Ek Çizelge 41. Türkiye'den İhraç Edilen keten Tohumu	
Miktarları ve Değerleri	54
Ek Çizelge 42. 1989-1994 Yılları Arasında ithal Edilen	
Keten Tohumu Miktarı ve Değerleri	55
Resim : Keten Tohumun da Çimlenmeyi Etkileyen Tohum Durumları	39

ÖZ

Çukurova koşullarında farklı tohum miktarlarının iki farklı keten çeşidi olan Ceres ve Kreola'da önemli agronomik ve fizyolojik özelliklerine olan etkileri ve bunların verimle olan ilişkilerinin incelendiği bu çalışma; Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü Araştırma Alanı'nda 1992-93 yetiştirme yılında bölünmüş parseller deneme deseninde 3 tekrarlamalı olarak yapılmıştır. Çalışmada Çukurova koşullarına adapte olmuş CERES ve KREOLA çeşitleri materyal olarak kullanılmıştır. Tohum miktarları olarak 3 kg/da, 6 kg/da, 9 kg/da ve 12 kg/da olmak üzere 4 farklı sıklıkta sıra arası 14.5 cm sabit tutulmak kaydıyla ekim Hege 80 mibzeriyle yapılmıştır. Parsel boyu uzunluğu 5 m ve her parselde 8 sıra olacak şekilde ekim yapılmıştır.

Yapılan çalışma neticesinde tohum miktarlarının teknik sap uzunluğu, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı, bin dane ağırlığı, tane + sap verimi, sap verimi ve tane verimi üzerine etkili olduğu; bitki boyu ve yağ içeriği üzerinde önemli etkisi olmadığı bulunmuştur. En yüksek dane verimi 132.914 kg/da ile 9 kg/da tohumluk miktarında KREOLA çeşidinden, en az dane verimi ise 56.379 kg/da ile 12 kg/da tohumluk miktarında CERES çeşidinden elde edilmiştir. Bitki popülasyonu azaldıkça ve belli bir sıklığın üzerine çıktığında dane veriminin azaldığı saptanmıştır.

ABSTRACT

This study was made in the experimental area of field crop Department of Agricultural Faculty of University of ÇUKUROVA during winter season in 1992-93. The trial was set on Split Plot Design with three replications. In this study CERES and KREOLA cultivars were used as materyal which are adapted to Çukurova region. The cultivars were sown 4 different seed rates as respectively 3 kg/da, 6 kg/da, 9 kg/da and 12 kg/da. Plot lenght was 5 m and each plot had 8 rows. Each plot had drilled with Hege 80 drill machine with 14.5 cm row spacing.

In this study, number of branches, technical stem lenght number of capsules, number of seeds per capsule 1000, seeds weight, biological yield, stem yield and seed yield were effected by different seeding rates, but plant height, and oil content were uneffected by different seeding rates was found. The highest seed yield was obtained from treatment of 9 kg/da seeding rate with 132.914 kg/da at KREOLA cultivar and the lowest seed yield was obtained from treatment of 12 kg/da seeding rate with 56.379 kg/da at CERES cultivar. When the population density was lower or getting too much the seed yield was decreased.

1. GİRİŞ

Keten lif bitkileri içerisinde en eski tarihe sahiptir. Kültürünün ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle beraber Mezopotamya'da ve Mısır'da M.Ö. 3500-4000 yıllarında keten tarımının yapıldığı ve liflerinin kullanıldığı saptanmıştır.

Keten başlıca tohum ve lif için yetiştirilir. Son yıllarda gelişen sun'i lif endüstrisi ve mamülleri keten lifi ve mamüllerine karşı büyük bir rakip olmuş ve keten lif sanayini yıldan yıla geriletmiştir. Bu nedenle keten halen yağ elde etmek için ekilmektedir. Keten tohumunda %35-45 arasında yağ bulunmaktadır. Bu yağ çabuk kuruyan yağlardan olmasından ötürü boya sanayinin en başta gelen hammaddesini verir. Keten tohumundan elde edilen bu yağın adı "Bezir" yağıdır. Dünya'da üretilen keten yağının 4/5'i boyacılıkta ve vernik sanayinde kullanılmaktadır. Cila yapımında, taban döşemelerinin parlatılmasında yararlanılan "Linoleum" yapımında, yağlı elbise, deriler, yağmurluklar yapılmasında ve sabunculukta kullanılmaktadır.

Yağı çıkarıldıktan sonra geriye kalan küspesi kuvvetli bir hayvan yemidir. Bu küspe yüksek protein (%25-30) ve %5-8 oranında yağ içermektedir. Keten küspesi içerdiği bazı kaygan maddelerden ötürü hayvanların sindirim organı üzerinde olumlu etkilidir (Gençer, 1987).

Keten sapsarı lif hüzmeleri içerir. Keten lifinden eski zamanlardan beri iç çamaşırları, yatak çarşafı ve takımları, masa örtüleri, perdeler, yazlık elbiseler vb. yapılmaktadır. Elbiselikler özellikle yazın serin tutması nedeniyle önem kazanmıştır. Ancak ütü tutma kabiliyeti zayıf olduğundan keten kumaşlar çabuk buruşmaktadır.

Keten ekim nöbeti sistemlerinde iyi bir ön bitkidir. Kendisinden sonra ekilen ürüne derinlere inebilen kazık kökleri ile iyi işlenmiş ve tıvı bir toprak bırakır. Tarlayı yormaması ve temiz tarla bırakması yanında kısa bir vejetasyon süresine sahip (100-130 gün) olması, Çukurova Bölgesi için iyi bir ekim nöbeti bitkisi olma eğilimini ve ikinci ürün yetiştiriciliğinde önemini artırmaktadır.

900 yıldan beri Çukurova'da doğal olarak yetiştiği bilinen ketenin büyük oranlardaki üretimi 1936-37 yıllarında başlamıştır (Alap ve ark., 1948; Öktem, 1986). Bu yıllarda çiftçiye tohumluk ve teşvik kredisi verilerek yaygınlaştırılan üretim 1960'dan sonra azalmaya başlamış ve 1987 yılında ekiliş alanı 5062 ha'a üretim ise 4000 ton'a düşmüştür (DİE, 1988).

Bunun nedeni keten liflerinin son derece sağlam yapılı olmalarına karşın, çabuk buruşması ve sıcak suda bozulmasının yanısıra, yağının doymamış yağ asitlerince zengin olmasından dolayı, margarin olarak kullanımının sınırlı olması, sentetik lif ve selülozik boya sanayindeki yeniliklerdir. Üretimin düşmesi ile ortaya çıkan bezir yağı ihtiyacımız binlerce dolar döviz ödeyerek Yugoslavya'dan ithal edilmektedir.

İngiltere'de yapılan çalışmalar neticesinde en çok kullanılan çeşidin Antares olduğu (Keten ekili alanların %61.1'in de kullanılıyor) ve hemen arkasından Mikael çeşidinin (%18) geldiği tespit edilmiştir ve en uygun tohumluk miktarı 7.2 kg/da olarak tavsiye edilmiştir.

İngiltere'de ekilebilir alanlar içerisinde çayır, bahçe ve çiçekçilik ile uğraşılan alanlar hariç tutulduğunda keten tüm bu alanların içerisinde %1.9'luk bir alana sahiptir (Bkz Ek Çizelge 33). Dünya'da yağ keteni ekimi 3058.000 ha ortalama verimi 733 kg/ha ve üretimi ise 2239.000 Ton'dur (Bkz.Ek Çizelge 34). Dünyada'ki lif keteni ekimi 800.000 ha, ortalama verimi 763 kg/ha ve üretim ise 610.000 Ton'dur (Bkz. Ek Çizelge 35). Dünya'da keten ithalatı 659572 Ton, ihrataç miktarı ise 590039 Ton'dur (Bkz. Ek Çizelge 36). Dünya'daki keten küspesi ithalat miktarı 550182 ton ve ihracat miktarı ise 553182 Ton'dur (Bkz. Ek Çizelge 3).

Türkiye'de ketenin ekim alanları 1982 yılında 1898 ha iken 1993 yılında 745 ha'a düşmüştür. Üretim ise 1992 yılında lif için 385 Ton, tohumluk olarak 1290 Ton iken 1993 yılında ise bu değerler lif için 45 Ton'a tohumluk ise 488 Ton'a düşmüştür (Bkz. Ek Çizelge 38): Türkiye'de keten ekilen iller arasında Kocaeli, Diyarbakır ve Kastamonu başta gelmektedir. İller bazında ekiliş, verim ve üretimleri için (Bkz. Ek Çizelge 39 ve

40). Türkiye'den ihraç edilen keten miktarı 1983 yılında 302 Ton iken, 1991 yılında 386.358 kg'a yükselmiş ancak 1992, 93 ve 94 yılında ihracat yapılamamıştır (Bkz. Ek Çizelge 41). Türkiye'ye ithal edilen keten tohum miktarı 1990 yılında 91 kg iken 1994 yılında 1500 kg'a yükselmiştir. Tüm ithalat Almanya'dan yapılmıştır (Bkz. Ek Çizelge 42).

Çukurova Bölgesi kışlık yağ keteni tarımı için ideal iklim ve toprak koşulları içermekle birlikte (Alap ve ark., 1948; Öktem, 1986) kışlık olarak tarımı için en büyük tehlike çıkıştan sonra 5-6 cm boylanıncaya kadar olabilecek donlardır (Şenel, 1970; Öktem, 1986).

Bugün birçok araştırmacı, öteki bitkilerden olduğu gibi ketende de verime etki eden faktörleri ve faktörler arası ilişkileri analiz etmeye çalışmaktadır. Bu çalışmalarda matematiksel olarak verim; birim alandaki bitki sayısı, bir bitkideki kapsül sayısı ve bir kapsüldeki tohum ağırlığına eşit olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca verim çeşitli biyomorfolojik ve biyofizyolojik unsurların birbirlerine olan etkileşimi ile oluşan sonuçtur (Gençer ve ark, 1986). Verime bu açıdan bakan araştırmacılar, verim denen sonucun, bitkinin çeşitli verim unsurlarının doğrudan ve dolaylı etkisi ile oluştuğunu belirtmektedirler.

Çeşit seçiminde aranılan özellikler bakımından erkencilik, verim ve yatmaya dayanıklılık birinci sırada, biçerdöverle hasada uygunluk ikinci sırada; hastalıklara dayanıklılık, sap uzunluğu ve homojen olgunlaşma özellikleri üçüncü sırada kalmaktadır.

Bu çalışma Çukurova Bölgesinin sulanabilir koşullarında, keten bitkisinin kışlık olarak en uygun tohum miktarı, verime etkili olan önemli agronomik ve fizyolojik özellikleri ve bunların verime olan doğrudan ve dolaylı etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Keten bitkisinin yetiştirildiği bölgelerde en uygun tohum miktarını saptamak, farklı tohum miktarları ile yapılan ekimle oluşan agronomik, fizyolojik ve teknolojik değişiklikleri belirlemek amacıyla bir çok inceleme, araştırma ve yayınlar yapılmıştır. Bunlardan konumuzla ilgili olanlar tarih sırasına göre aşağıda verilmiştir.

GUBBELS (1976), 1972-75 yıllarında sulanabilen arazide iki farklı keten çeşidinde farklı sıklıklarda (30 kg/ha-60 kg/ha-120 kg/ha) yaptıkları ekimlerde ekim sıklığı arttıkça dallanmanın azaldığı, bitki boyunun uzadığı ve buna bağlı olarak yatma olayında artış olduğunu bildirmiştir. Aşırı sıklıktan kaynaklanan yatmayı önlemek veya derecesini azaltmak maksadıyla; BAS 0660 W (N=dimethylmorpholinium chrolide) 0.21 ve 0.63 kg/da dozlarında ve chlormequat 4.2 ve 8.4 kg/ha dozlarında büyüme engelleyici kimsayallar kullanılmış ve sonuçta bitki boyu 10-15 cm azalmış, olgunlaşma geçikmiş, aşırı uygulamalarda tohumun yağ içeriği azalmış, bitkilerdeki kapsül sayısında bir artış sağlanmış ancak tohum büyüklüğünde arttığından kapsüldeki tohum sayısı azalmış ve böylece verimde önemli bir sonuç alınamamıştır. Boy kısaldığından ekonomik öneme sahip yatma olayı nisbeten azalmıştır.

GUBBELS (1978), sulanabilir arazi koşullarında Linott, Noralta ve Nored isimli 3 keten çeşidinde 1971-73 yılları arasında farklı tohum miktarında 100, 250, 400, 550, 700, 850 ve 1000 tohum/m² olacak şekilde ekim yapmıştır. Denemelerde toprak rutubeti ve hava şartlarının etkisi önemli olmuştur. İlk çiçeklenme genelde ekimden 41-52 gün sonra olmuş ve düşük tohumluk miktarında, yüksek tohumluk miktarına göre 4 gün geç başlamıştır. Çiçeklenme süresi ortalama 16-21 gün sürmüştür. Olgunlaşma gün sayıları yüksek tohumluk miktarında genelde 96-112 güne çıkmıştır. Düşük tohumluk miktarında aşırı dallanmadan dolayı olgunlaşma geçikmiştir. Bitki boyu düşük tohum miktarında 62 cm iken orta sıklıkta bu oran bir miktar artarken yüksek tohumluk miktarında bitki boyu azalma göstererek 51 cm'e düşmüştür. Tohumluk miktarı arttıkça bitkilerde kapsüller henüz tam olgunlaşmamışken, kapsüllerin ağırlığından ve rüzgarında etkisiyle yatma olayı

daha fazla görülmüştür. Genel olarak 100 tohum/m²'den 400 tohum/m²'ya gidildikçe tohum verimi 142 gram dane/m²'den 164 gram dane/m²'ye yükselmiş ve bunun üzerindeki artışlarda, verimde bir artış görülmemiş aksine azalmaya rastlanmıştır. Özellikle tohum ağırlığı ile tohum miktarı interaksiyonu çok önemlidir. Düşük tohum miktarından yüksek tohum miktarına gidildikçe tohum ağırlığında bir azalma görülmüştür. Tohum miktarı ve yatma olayı arttıkça tohumun yağ içeriği azalma görülmüştür. Dal sayısı tohumluk miktarı arttıkça azalmıştır. Dal sayısı ortalama 2.9'dan 0.16'ya düşmüştür. Düşük tohumluk miktarında kapsül sayısı/m² daha az iken tohumluk miktarı yükseldikçe artmıştır. Tohumluk miktarı arttıkça kapsüldeki tohum sayısı nisbeten azalmıştır. Düşük tohumluk miktarı olan populasyonlarda dallanma artmış yatma azalmış ve böylece yüksek verimler alınmıştır.

İNCEKARA (1979), bitki boyunun iklim koşullarına göre değişmekle birlikte, lif ketenlerinde 70-90 cm, yağ ketenlerinde 40-50 cm, geçit tiplerde ise hem bitki boyu (lif), hemde yağ veriminin yüksek olabileceğini bildirmektedir. Ayrıca, yağ keteninde sıklığın yağ verimini arttırdığını, yağ ketenlerinin lif ketenlerine göre kuraklığa daha dayanıklı olduğunu, seyrek ekimlerde dallanma ve tohum üretiminin arttığını, büyük tohumlu yağ ketenlerinin, küçük tohumlu lif ketenlerine göre daha zayıf kapsül oluşturduklarını bildirmektedir. Yağ ketenleri düşük tohum miktarında seyrek ekildiklerinde kardeşlenir ve orta kısmından itibaren fazla dallanır. Boyları kısa kalır. Bu ketenlerin tohumları büyüktür. Lifleri kötü kalitededir. Buna karşılık sık ekilen lif ketenlerinde bitkiler tek saptan ibaret kalır. Uçta çok az bir dallanma gösterir. Boyları uzun, lifleri iyi kalitededir.

THIMMAPPA (1980), 1977-78 yıllarında yaptığı denemelerde iki keten çeşidinde 10 kg/ha, 20 kg/ha ve 30 kg/ha farklı 3 tohumluk miktarlarında ekim yapmış ve en yüksek verim ve yağ içeriği 30 kg/ha tohum miktarında tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmacı tohum verimi ile m² deki bitki sayısı ve birim alandaki kapsül ve dal sayısı arasında önemli olumlu ilişkinin olduğunu bildirmektedir.

KWON ve PARK (1984), 1983 yılında yaptıkları denemede üç farklı ketende farklı tohumluk miktarlarında, olgunlaşma tarihi, sap uzunluğu, yağ içeriği, sap verimi ve tohum verimi araştırmışlardır. Genellikle çeşitler bitki sıklığı arttıkça daha erken olgunlaşmışlardır. Bununla birlikte bitki sıklığı arttıkça çeşitler arasında bitki boylarında farklı uzunluklar görülmekte ise de 1200 tohum/m² arasındaki aşırı sıklıkta bitki boyunda azalma görülmüştür.

HU (1984), Taiwan'da yaptığı çalışmada, yağlık ketende, bitki çapı ile ürün miktarı, bitki sayısı, dal sayısı, meyve sayısı ve 1000 dane ağırlığı arasında olumlu ilişki olduğunu, hasat indeksinin, ürün miktarı ile olumlu, bitki boyu ile olumsuz ilişki oluşturduğunu belirtmiştir.

TRUST (1985), Rusya'nın Kolinin Bölgesinin farklı kesimlerinde üç keten çeşidi ile tohum üretmek için yaptığı çalışmada, ekim sıklığı ile uzun liflerin miktarı ve tohum miktarı arasında önemli olumlu ilişkinin olduğunu bildirmektedir.

ÖKTEM (1985), 1984-1985 yıllarında Tarsus yöresinde 5 farklı çeşitle farklı tohum miktarlarında yaptığı denemede en yüksek verimi 60 kg/ha tohumluk miktarında 250 kg/da tohum verimi olarak elde etmiş bunun üzerindeki sıklıklarda verimin azaldığını, bitki boyunun uzunluğundan dolayı yatmaların meydana geldiğini, seyrek ekimlerde dallanmanın arttığını, dolayısıyla daha fazla sayıda kapsül üreterek verimin arttığını tespit etmiştir.

NAYITAL ve SINGH (1986), yağlık keten çeltik hasadından sonra aynı tarlaya 20, 35, 50 kg/ha tohum düşecek şekilde ekim yapmışlardır. Aynı denemeye 0-90 kg/ha N uygulaması da yapılmıştır. En yüksek verime 35 ve 50 kg/ha tohumluk miktarlarında ulaşılmıştır.

TURNER (1987), 1984-86 yılları arasında 7 çeşitle yapılan çalışmalar neticesinde ketenin her ne kadar kendine döllen bir bitki ise de %1-6 oranında yabancı döllenmeye açık olduğu tespit edilmiştir ve bal arılarının verimi %12-22.5 oranında arttırdığı tespit edilmiştir. Özellikle sık ekim yapılan yerlerde sıklıktan doğacak verim azlığını, burada

bal arısı aktivitesini arttırarak bir miktar verim artışı sağlanabileceği tespit edilmiştir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda en yüksek verimin alınabildiği 500-650 bitki/m² oranını temin etmek için 1000 tohum/m² oranında tohumluk miktarında ekim yapmak gerekmektedir. Bin dane ağırlığı 7.5 gram olan Antares için bu rakam 90 kg/ha tohumluk miktarıdır. Düşük bitki popülasyonlarında da (300-450 bitki/m²) eğer yeter sayıda bitki çıkışı sağlanabilirse, uygun bir verim alınabilir. 450-650 bitki/m² oranında ekim yapıldığında bitki başına 15-22 kapsül oluşturmaktadır. Sıklık arttığında (650-900 bitki/m²) kapsül sayısında azalma görülmüştür. Seyrek ekimlerde dallanma artmış dolayısıyla kapsül sayısında da artış sağlanmıştır. 550 bitki/m² ortamında yatma olayı diğer yüksek sıklıklardakine oranla çok daha az bulunmuştur. 550 bitki/m² oranını temin etmek için 825 tohum/m² oranında ekim yapmak gerekir. Bu da yaklaşık 74 kg/ha tohumluk miktarı ile elde edilebilir. Tohumluk miktarı 250 tohum/m²'den 500 tohum/m²'ye yükselmesi tohum veriminde bir artış sağlarken 750'den 1000 tohum/m² artışlarda verimde bir fark görülmemiştir. Bitki popülasyonu aşırı sık olduğunda (650 bitki/m² veya daha fazlası) dallanma çok az olmakta, hasat zorlaşmakta ve verim düşmektedir. Normal sıklıktaki popülasyonlar ile kıyaslandığında, aşırı sıklıkta köklerin daha zayıf, kurağa dayanıksız ve düşük verimli olduğu ve özellikle hafif topraklarda bunun daha belirgin olduğu tespit edilmiştir. Aşırı sıklıkta olgunlaşma öncesi danelerde kurumalardan dolayı küçük tohumlar oluşmakta ve biçer döver ile yapılan hasatta kayıplar artmaktadır.

HANSON ve LUKACH (1988), 1986-87 yıllarında yapılan çalışmalarda tohumluk miktarı arttıkça bitki yüksekliği azalmakta, çiçeklenme daha erken olmaktadır. 25 kg/ha tohum miktarında çiçeklenme 70 kg/ha oranındaki tohumluk miktarına göre 2-3 gün daha geç olmaktadır. 470 bitki/m² tohumluk miktarında optimum verim alınmıştır. Araştırmalarda çıkış yüzdesi %35-80 arasında değişmiştir. Tarla şartlarında 470 bitki/m² oranı altındaki çıkışlarda yeniden ekimin gerekli olabileceği bulunmuş ancak bu ekimin yabancı ot kontrolü ve geçikmeden dolayı oluşacak verim kaybı hesaplanarak yapılması

gerekmektedir.

GUBBELS ve KENASCHUK (1989), 1987-88 yıllarında 5 keten çeşidi farklı sıklıklarda (200, 400, 600, 800 bitki/m²) ekilmişlerdir. Bütün çeşitlerin ortalamalarına göre tohumluk miktarı 200'den 800 bitki/m²'ye artarken olgunlaşma hızlanmakta, tohum ağırlığı azalmakta, tohumun yağ içeriği azalmakta, iyot sayısı 1.3 ünit azalmakta ve tohum verimi belirgin bir şekilde değişiklik göstermiştir. Yatma artmış ve dallanma azalmıştır (1.68'den 0.18'e düşmüştür). Bitki boyu tohum miktarı 200'den 400 bitki/m²'ye yükseldikçe azalma göstermiştir. Yapılan denemeler sonucunda 550 bitki/m² tohumluk miktarında en yüksek verimler alınmıştır. Sıklık arttıkça yağ içeriği azalmıştır. İyot sayısı tohumluk miktarı 200'den 600 bitki/m²'ye artarken azalmakta ve 800 bitki/m² oranında artış göstermiştir. Tohum miktarındaki artışlar tohumun hacim ağırlığında biraz azalma yapmıştır. En yüksek verime ortalama 600 bitki/m² de ulaşılmıştır. Yüksek gübreleme ve aşırı tohum oranından, yatma ve düşük verim tehlikesi ile karşılaşılacağından kaçınmak gerekir.

BAZELEY (1989), 1986-88 yıllarında yaptıkları çalışmalarda 550-600 bitki/m² ekim sıklığında optimum verim alındığını tespit etmişlerdir. Yapılan ekimlerde toprak ve iklim koşullarına bağlı olarak %40-50 oranında çıkış noksanlığı tespit edilmiştir. Optimum verim alabilmek için 900 tohum/m² oranında, rutubetli ve iyi hazırlanmış tohum yatağına uygun bir ekim yapmak gerekmektedir.

CHRISTENSEN (1990), 1986-89 yıllarında yapılan çalışmalarda 60 kg/ha tohumluk miktarı yaklaşık 700-750 bitki/m² ye denk gelmektedir ve 40 kg/ha N gübre dozunda optimum verim alınmıştır. Sap verimi, tohum ve N miktarı arttıkça, artmaktadır. Sapın en önemli kısmı kağıt ve tekstil endüstrisinde kullanılan lifidir. Toplam lif içeriği işlenmemiş ham sapın %25-30'unu teşkil etmektedir ki buda 900-1000 kg/ha'dır. Tohum miktarı olarak 60, 80, 120, 160, 200 kg/ha tohum kullanılmıştır. En yüksek verime 1530 kg/ha tohum verimiyle 60 kg/ha tohumluk miktarında ulaşılmıştır. Yağ içeriği tohum miktarı artarken bir miktar azalma göstermiştir. Azot miktarındaki artışlar yağ oranını

azaltmaktadır. Büyüme düzenleyicilerin yağ içeriğine önemli bir etkisi olmamıştır. Tohumluk miktarındaki artışlar lif üretimini artırmıştır. Azot oranındaki artışlar ham lif oranını azaltmıştır. Büyüme düzenleyiciler ise olumlu yönde etkide bulunmuştur. Tohumluk miktarı 60 kg/ha da çimlenme yüzdesi %88 iken, tohumluk miktarı artarken bu %78'e düşmüştür. Tohumluk miktarı arttıkça bitki boyunda azalma görülmüştür. Tohumun miktarı ve azot miktarı arttıkça yatma artmış ve bitki büyüme düzenleyicileri kullanımı ile yatma az miktarda azalmıştır.

HANSON ve LUKACH (1990), 1986-88 yıllarında denemeye alınan çeşitlerde farklı tohum miktarlarında ekim yapmışlar, en yüksek verime 40-50 kg/ha tohumluk miktarlarında ulaşmışlardır.

WILLIAMS (1990), 1988-89 yıllarında yapılan çalışmalarda ekim sıklığı ve tüm parsellerde bal arılarının döllemeye ve verime olan etkilerini araştırmışlardır. Yapılan denemede bal arıları bütün parselleri dolaşmış, olmasına rağmen kapsül ve tohum veriminde önemli bir artış olmamıştır, ancak çiçeklerin petal yaprakları erken dökülmüştür. Denemelerde 400 bitki/m² ile 550 bitki/m² tohumluk miktarında en yüksek verim alınmıştır. Tüm sıklıklar arılı ve arısız olarak denemeye alınmıştır. Değişen bitki sıklıklarında bal arılarının verime bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Bal arıları yalnızca çiçeklerin ömrünü azaltmış ve petallerin erken dökülmelerine neden olmuştur.

HOCKING ve PINKERTON (1990), 1987-89 yıllarında yapılan çalışmalarda tohumluk miktarı ile N miktarının karşılıklı etkileşimleri araştırılmıştır. Bitkide N stresi kapsül sayısında azalma göstermiş ve bu stres devam ettiği sürece kapsül üretimi %75 oranlarına kadar azalma göstermiştir. Bunun neticesinde tohum ve yağ verimi azalmıştır. Özellikle çiçek tomurcuklarının görülmeye başladığı dönemdeki azot stresi verimi kısıtlayıcı bir faktör olmuştur. Azot yetersiz olduğunda keten kökleri toprak yüzeyine yakın yerde gelişirler, bu dönemde kök büyümesi çok yavaştır, özellikle sık ekimlerde 550 bitki/m²'nin üzerinde ekimlerde rüzgarda yatma yetersiz gelişmeden dolayı daha kolay olmaktadır.

TURNER (1991), 1988-90 yılları arasında yapılan denemelerde iki çeşit (Antares ve Atalante) ve farklı tohumluk miktarlarında ekim yapılmıştır. 1988 yılında denemelerde 413 bitki/m², 825 bitki/m² ve 1238 bitki/m² sıklıklarında ekim yapılmış ve tabana 50 kg/ha N ve üste de 25 kg/ha N olmak üzere toplam 75 kg/ha N verilmiştir.

Tohumluk miktarı ile, bitki büyümesi ve verimi üzerinde önemli ilişki olduğu tespit edilmiştir. Toprak yüzüne çıkan bitki yüzdeleri sıklık arttıkça azalma göstermiştir. Tohumluk miktarı azaldıkça, bitki orta boylu, çok dallanan ve uzun yetiştirme periyodu göstermektedir, çiçeklenme daha uzun bir zamana yayılmakta, sap ve kapsül olgunlaşması gecikmektedir. Düşük tohumluk miktarında kapsül sayısı, yüksek tohumluk miktarındakinin iki katı olmuştur. Bitki büyüme düzenleyicileri uygulamaları (PGR) bitki yüksekliği ve özellikle yatma oranını, azaltmakla birlikte verimde önemli bir değişiklik gözlenmemiştir. Bin dane ağırlığı, bitki popülasyonu arttıkça genelde azalma göstermiştir. Üç yıllık deneme sonuçlarına göre bitkiler 400 bitki/m² (en uygun 500 bitki/m²'dir) sağlamak amacıyla 600-800 tohum/m² tohumluk miktarında ekim yapılmalı, toprak nemi, iklim koşulları, ekim tarihi vs. gibi değerler göz önüne alınmalıdır. Bitki popülasyonlarının az yada çok olmasına bağlı olarak toprağa verilecek N miktarı ayarlanmalıdır. Ancak optimum N seviyesi 75-100 kg/ha N oranıdır.

FREER (1991), 1986-89 yıllarında yapılan çalışmalarda farklı çeşitlerle, farklı tohumluk miktarlarında ekim yapmıştır. Yapılan denemelerde ortalama çıkış oranı %67'dir. En yüksek verime 450 bitki/m² tohumluk miktarında 80 kg/ha N dozunda ulaşılmıştır. Azot dozu arttıkça yağ içeriğinde azalma görülmüştür. İstenen popülasyonu elde etmek için hesaplanan tohumluk miktarına %30 tarla kayıp oranında eklemek gerekmektedir. 400-450 bitki/m²'den daha fazla popülasyonda önemli bir verim artışı görülmemiştir. Buda 48 kg/ha tohuma denk gelmektedir. Bundan sonra tohum miktarındaki artışlar ve azot dozunun 80 kg/ha oranının üzerindeki artışlar verimde ve yağ içeriğinde belirgin bir fark yaratmamıştır.

ANONYMOUS (1992), Semundo LTD. şirketi tarafından yapılan çalışmalarda ketende optimum verime ulaşmak amacıyla 750-850 tohum/m² tohum miktarında ekim yapmak gerektiği tespit edilmiştir. İdeal rakam olan 450-500 bitki/m² en uygun verimin alındığı populasyon olarak tespit edilmiştir. Aşırı sıklık ve N uygulamasındaki artışlar yağ içeriğinde azalmaya, çiçeklenmede geçikmeye ve yatmaya neden olmuştur.

EGHBAL ve KAHNT (1992), 1990-91 yılları arasında yapılan çalışmalarda değişik tohum miktarlarının keten de verim ve yağ içeriğine olan etkileri araştırılmıştır. Yapılan denemelerde optimum verimlere 500-600 bitki/m² populasyonlarında ulaşılmış ve bunun üzerindeki artışlar önemli bir fark yaratmamıştır. Yüksek azot dozu uygulamaları neticesinde verimde ve yağ içeriğinde azalma görülmüştür. Ham yağ miktarı genellikle ılık, serin ve kurak giden yıllarda artış göstermiştir ve N gübrelenmeleri yağ verimini etkilemektedir. Linoleik asit yüksek olduğundan oleik asit düşük olmakta veya bunun tersi olmaktadır. En yüksek tohum verimine 550 bitki/m² sıklığında ve 25 kg/ha N uygulamasıyla ulaşılmıştır. Yağ miktarı ortalama %39.1 oranında bulunmuştur. Linolenik asit miktarı keten yağının endüstriyel kullanımı için önemli rol oynar ve toplam yağ asidinin %35.6'sını ihtiva etmektedir. Ekim sıklığı ve N miktarı linolenik asit miktarı üzerinde önemli bir etki yapmıştır.

ANONYMOUS (1992), yapılan çalışmalar neticesinde 35 kg/ha ila 50 kg/ha arasındaki tohumluk miktarında ortalama 500-800 bitki/m² elde edilmektedir ve buda yüksek verim almak için yeterli sayılmaktadır. Genellikle ekilen tohumun %60'ı çıkış gösterir. Bu çıkış noksanlığı tohum hastalıklarından, kuraklıktan, ekim sonrası kaymak bağlamadan kaynaklanmaktadır. Populasyon 300 bitki/m²'nin altına düştüğünde verimde belirgin bir azalma görülmektedir. Genellikle çatlak ve kırık tohumlar populasyonda düşük çıkışlara neden olmaktadır. Ketende sap verimi sıklıkla ilişkilidir. Ortalama 1 ha'dan 1 ton sap elde edilir ve genellikle 3 ton saptan 1 ton kağıt elde edilmektedir. Bu kağıt özellikle sigara kağıdı gibi ince kağıt ihtiyacı olan yerlerde, senet, tahvil yapımında kullanılmaktadır ve sıklık arttıkça sap verimi ve kalitesi de artmaktadır.

AUGUSTINUSSEN (1993), 1986-89 yılları arasında tohumluk miktarı, N seviyesi ve bitki büyüme düzenleyicilerinin verimle olan ilişkileri araştırılmıştır. Tohumluk miktarı arttıkça; sap verimi artmış, bitki yüksekliği yatmaya dayanıklılık ve tohum verimi azalmıştır. Bitkiler 35 cm boyda iken 0.5 lt/da CERONE uygulandığında tohum veriminde ve yatmaya dayanıklılıkta az miktarda artış görülmüştür; ancak bitki boyu ve sap verimi üzerinde önemli bir etki görülmemiştir.

3. MATERYAL VE METOD

3.1. MATERYAL

Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü Araştırma alanında, 1992-93 yetiştirme yılında yapılan bu denemede; bitki materyali olarak Ceres ve Kreola çeşitleri kullanılmıştır.

3.2. DENEME YERİNİN ÖZELLİKLERİ

3.2.1. Toprak Özellikleri

Araştırma, Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü'nün taban arazisindeki deneme tarlasında yürütülmüştür.

Araştırma alanı topraklarına ilişkin fiziksel ve kimyasal özellikler Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Araştırma Alanı Topraklarına İlişkin Bazı Fiziksel ve Kimyasal Özellikler.

Derinlik (%)	Tekstür	Ph	Kil (%)	Kum (%)	Silt (%)	Kireç (%)	Organik Madde (%)	Tuz (%)	Top. Azot (%)
0-15	SİL	7.9	26.1	21.7	52.2	24.0	1.34	0.050	0.089
15-30	Cl	7.9	38.0	24.0	38.0	24.47	1.22	0.052	0.053

Kaynak: Kaya, (1991).

Denemenin kurulduğu topraklar, Seyhan Nehri yan derelerının getirdiği, çok genç alüviyal depositlerden oluşmuş lentisollerdir. Hemen hemen düz ve düze yakın topografyalarda yer alırlar. Solumları çeşitli derinlikteki çakıl depositleri tarafından kesilmekle birlikte derin ve orta derindir.

3.2.2. İklim Özellikleri

Adana ilinin sıcaklık, yağış ve nem oranı gibi iklim özellikleri, ekim ve hasat dönemlerini içeren dönem içinde incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Ekim-Mayıs Ayları Arasında Ortalama Sıcaklık, Toplam Yağış ve Nem Oranları ve Normalden Farkları (Adana, 1992-93).

Aylar	Sıcaklık (C°)		Yağış (mm)		Oransal Nem (%)	
	Ort.	Normalden Fark*	Toplam	Normalden Fark	Ort.	Normalden Fark
EKİM	23.3	2.3	9.7	-29.6	65.8	4.8
KASIM	15.0	1.3	218.3	97.9	60.2	- 3.2
ARALIK	8.6	-2.5	190.9	82.4	69.3	2.3
OCAK	9.3	-	82.1	-26.8	62.4	4.4
ŞUBAT	9.4	1.0	43.4	-50.6	55.8	-11.2
MART	12.9	-0.2	62.3	- 4.1	59.9	- 6.1
NİSAN	17.5	-0.2	17.0	-36.7	65.5	- 2.7
MAYIS	20.3	-1.1	101.7	-17.3	76.3	- 9.3
			725.4	15.2		

* Normal sıcaklık , yağış ve oransal nem değerleri 10 yıllık ortalama değerler bulunarak saptanmış ve buna göre ortalama değerlerin farkı gösterilmiştir.

Kaynak: Meteoroloji İşleri Bölge Müdürlüğü, Adana.

Çizelge 2'den sıcaklıkla ilgili veriler incelendiğinde ARALIK, MART, NİSAN ve MAYIS aylarındaki sıcaklık ortalamalarının uzun yıllar sıcaklık ortalamalarına göre sırasıyla 2.5, 1.3 ve 1.0°C daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yağışla ilgili veriler incelendiğinde, deneme yılında düşen toplam yağış miktarının, normalin 17.1 mm üzerinde olduğu; EKİM, OCAK, ŞUBAT, MART, NİSAN ve MAYIS aylarında düşen yağışın uzun yıllar ortalamasından daha düşük olmasına karşılık, diğer aylarda toplam yağış miktarının normalin üzerinde olduğu görülmektedir. Bitki çiçeklenme ve dane doldurma devresine rastlayan MART ve NİSAN aylarında düşen toplam yağış miktarı, normalden daha düşük olmuştur.

Oransal nemle ilgili veriler incelendiğinde, KASIM, ŞUBAT, MART ve NİSAN aylarında oransal nemin normalin altında, diğer aylarda normalin üstünde olduğu görülmektedir.

3.3. DENEME YÖNTEMİ

3.3.1. Deneme Yöntemi ve Uygulaması

Deneme 17 Aralık 1992 tarihinde Tarla Bitkileri Bölümü Araştırma alanında yürütülmüştür. Deneme bölünmüş parseller deneme desenine göre üç tekerrürlü olarak kurulmuştur. Faktör olarak farklı 4 tohumluk miktarı alınmıştır (3 kg/da, 6 kg/da, 9 kg/da, 12 kg/da). Deneme de iki ayrı çeşit CERES ve KREOLA kullanılmıştır.

Her parsel 8 sıra olarak, sıra arası 14.5 cm sabit tutulmak kaydıyla, farklı tohumluk miktarları Hege 80 mibzeri ile parsel boyu 5 m olacak şekilde ekim yapılmıştır. Tabana 6 kg/da saf azot (20.20.0) uygulanmıştır. Hasat 5.6.1993 tarihinde parsellerin her iki ucundan 0.5 m'lik kısım ile yanlarından birer sıra atıldıktan sonra geriye kalan kısım orak yardımıyla elle yapılmıştır.

3.3.2. İncelenen Özellikler ve Yöntemleri

Bitki Boyu: Her parselden tesadüfen seçilen 20 örnek bitkinin ana gövdesinin kök boğazından, büyüme noktasının ucuna kadar olan uzunluk "cm" olarak ölçülerek ortalaması alınmıştır.

Teknik Sap Uzunluğu: Her parselden tesadüfen seçilen 20 örnek bitkinin ana gövdesinin kök boğazından, dallanma noktası başlangıcına kadar olan uzunluk "cm" olarak ölçülerek ortalaması alınmıştır.

Dal Sayısı: Her parselden tesadüfi olarak seçilen 20 örnek bitkideki kardeşlenme noktasındaki dallar "adet" olarak sayılmış ve ortalaması alınmıştır.

Kapsül Sayısı: Her parselden tesadüfen seçilen 20 örnek bitki üzerindeki kapsüller sayılmış ve ortalamaları "adet" olarak belirlenmiştir.

Kapsüldeki Tohum Sayısı: Her parselden tesadüfen seçilen 50 adet kapsüldeki tohumlar sayılarak ortalamaları "adet" olarak belirlenmiştir.

Bin Dane Ağırlığı: Her parselden 4 adet 100 tohum sayılarak 0.01 gr. Duyarlı hassas terazide tartılarak, bulunan ortalama değerler 10 ile çarpılarak "gr" cinsinden belirlenmiştir.

Yağ Oranı (%): Öğütölen ve kurutulan tohum örneklerinin Soxhlet cihazında, eter içerisinde çözöndürölmesi sonucu yağ oranı "%" olarak hesaplanmıştır.

Biyolojik Verim: Her parselin hasat alanı içinde elde edilen ürün toplu olarak tartılması ile "kg/da" olarak elde edilmiştir.

Sap Verimi: Her parselin hasat alanı içinden elde edilen sap tartılarak sap verimi "kg/da" olarak hesaplanmıştır.

Dane Verimi: Her parselden hasat alanı içinden alınan bitkilerden elde edilen tohumlar tartılarak dane verimi "kg/da" olarak bulunmuştur.

3.3.3. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen veriler, MSTATC İstatistik Programı ile incelenmiştir. Oluşan farklılıkların önem kontrolü, F. testi ile irdelenmiş, ortalama değerler arasındaki karşılaştırmalar, DUNCAN Testine göre gruplandırılmış ve LSD (EGF) değerleri %5 önem düzeyine göre verilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

4.1. Bitki Boyu

1992-93 yetiştirme yılında denemeye alınan çeşitlerin Bitki Boyuna İlişkin varyans analiz sonuçları ve c.v. değerleri Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. Bitki Boyuna İlişkin Varyans Analiz Sonuçları ve C.V. Değerleri.

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değeri	Olasılık
Çeşit	1	32.434	32.434	24.2043	0.0389*
Tekerrür	2	144.570	72.285	53.9440	0.0182*
Hata	2	2.680	1.340		
Tohumluk Miktarı	3	138.881	46.294	2.6696	0.0949
ÇeşitxToh.Miktarı	3	7.091	2.364	0.1363	
Hata	12	208.090	117.341		
Toplam	23	533.746			

C.V. Değeri: %5.17

** : %1'e göre önemli

* : %5'e göre önemli.

Çizelge 3 incelendiğinde yapılan istatistiki analiz neticesinde bitki boyu açısından çeşitler ve tekerrürler arasında önemli farklılık olduğu fakat tohumluk miktarları açısından önemli bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Bitki boyuna ilişkin çeşitlerin veriler ortalama değerleri ve çoklu karşılaştırma sonuçları Çizelge 4'de verilmiştir.

Çizelge 4. Farklı Tohumluk Miktarlarına Göre Çeşitlerin Bitki Boyuna İlişkin Ortalamaları (cm) ve Oluşan Farklı Gruplar.

Çeşitler	Ortalama Değerler	Gruplar
CERES	79.425	B
KREOLA	81.750	A
EGF : 2.033		

Çizelge 5. Tohumluk Miktarlarının Bitki Boyuna İlişkin Ortalama Değerleri

Tohumluk Miktarı (kg/da)	Ortalamalar (cm)
3	77.35
6	79.20
9	83.05
12	82.75
EGF : 7.31	Ö.D.

Çizelge 4 incelendiğinde farklı tohumluk miktarlarında çeşitler arasında bitki boyu açısından önemli farklılık görülmüştür. En uzun bitki boyu tüm tohumluk miktarlarının ortalaması olarak 81.7 cm ile KREOLA çeşidinde ve en kısa boy ise 79.4 cm ile CERES çeşidinde görülmüştür. İstatistiki açıdan tohumluk miktarları arasında önemli bir farklılık çıkmamıştır. Yapılan ölçümlerde bitki boyunun, tohumluk miktarı arttıkça buna bağlı olarak yükseldiği ve belli bir sıklıktan sonra bitki boyundaki artışların önemsiz olduğu görülmüştür. Bitki sıklığı düşük olan populasyonlarda bitki boyu genelde düşük bulunmuştur. Genellikle her iki çeşitte de 9 kg/da tohumluk miktarına kadar bitki boyunda belirgin artışlar görülmüştür.

GUBBELS (1978), yapmış olduğu çalışmada, düşük tohumluk miktarında bitki boyu 62 cm iken orta sıklıkta bu oran bir miktar daha artmış ve yüksek tohumluk miktarında bitki boyu artışının durduğunu ve hatta düşme göstererek 51 cm'ye düştüğünü belirtmiştir.

KWON (1984), 1983 yılında yaptığı çalışmada bitki sıklığı arttıkça çeşitler arasında bitki boylarında farklı uzunluklar görülmekte ise de 1200 tohum/m² deki aşırı sıklıkta bitki boyunda azalma olduğunu bildirmiştir.

GUBBELS (1991), yaptığı çalışmalarda tohumluk miktarı arttıkça bitki boyunda bunun tam tersine duraklama ve belli bir sıklıktan sonrada düşme olduğunu bildirmiştir. Benzer bulgular bizim çalışmamızda da görülmektedir.

4.2 Teknik Sap Uzunluğu

1992-93 yetiştirme yılında denemeye alınan Ceres ve Kreola çeşitlerinin değişik tohumluk miktarlarında teknik sap uzunluğuna ilişkin varyans analiz sonuçları ve C.V. değerleri Çizelge 6'da verilmiştir.

Çizelge 6. Ceres ve Kreola Çeşitlerinin Değişik Tohumluk Miktarında Teknik Sap Uzunluğuna İlişkin Varyans Analiz Sonuçları ve C.V. Değerleri

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değerı	Olasılık
Çeşit	1	16.335	16.335	687.7823	0.0015**
Tekerrür	2	33.128	16.564	697.4144	0.0014**
Hata	2	0.048	0.024		
Tohumluk Miktarı	3	98.715	32.905	3.7590	0.0411*
ÇeşitxToh.Miktarı	3	2.775	0.925	0.1057	
Hata	12	105.045	8.754		
Toplam	23	256.045			

C.V. Değerı: %4.84

** : %1'e göre önemli

* : %5'e göre önemli

Çizelge 6 incelendiğinde teknik sap uzunluğu üzerine hem çeşitlerin hemde tohumluk miktarının önemli etkisi olduğu görülmüştür. Yapılan istatistiki analiz neticesinde çeşit ve tohumluk miktarları arasındaki interaksiyon önemli çıkmamıştır.

Teknik sap uzunluğuna ilişkin veriler ortalamaları ve çoklu karşılaştırmaları Çizelge 7'de verilmiştir.

Çizelge 7. Farklı Tohumluk Miktarlarının Çeşitlerde Teknik Sap Uzunluğuna İlişkin Ortalama Değerleri (cm) ve Oluşan Farklı Gruplar.

Çeşitler	Ortalamalar	Gruplar	Toh.Miktarı	Ortalamalar	Gruplar
CERES	60.35	B	3 kg/da	58.70	B
KREOLA	62.00	A	6 kg/da	59.65	AB
			9 kg/da	63.20	A
			12 kg/da	63.15	A
EGF Değeri: 0.627			EGF Değeri: 3.722		

* : Aynı harf grubuna giren ortalamalar istatistiki olarak birbirinden farklı değildir.

Çizelge 7 incelendiğinde ortalama teknik sap uzunluğu açısından KREOLA çeşidinin 62 cm ile daha uzun ve CERES çeşidinin ise 60.35 cm ile nisbeten daha kısa uzunluğa sahip olduğu görülmektedir. İki çeşit arasındaki farklılık %1'e göre önemli olmuştur. Aynı özellik bakımından tohumluk miktarları incelendiğinde her iki çeşidin ortalama değerleri dikkate alındığında en yüksek rakamı 63.20 cm ile 9 kg/da tohumluk miktarında alındığı tespit edilmiştir. Ancak 3 kg/da tohumluk miktarında en düşük rakam alınmış olmasına rağmen diğer dozlar olan 6, 9 ve 12 kg/da miktarlar istatistiki olarak aynı gruba dahil edildiğinden ekonomik olarak 6 kg/da tohumluk miktarı tavsiye edilebilir. Düşük tohumluk miktarında teknik sap uzunluğu bitki sıklığı arttıkça buna bağlı olarak yükselmiş ve belli bir sıklıktan sonra bu artış azalma eğilimi göstermiştir. Tohumluk miktarı arttıkça bitkiler daha hızlı gelişme göstererek boyları uzamakta ve dolayısıyla daha yukarıdan dallanma başladığından teknik sap uzunluğu artmıştır. Tohumluk miktarı azaldıkça bitkiler daha rahat geliştiğinden dallanma daha aşağıdan başlamaktadır.

Bitki popülasyonu arttıkça bitki boyu dolayısıyla teknik sap uzunluğunda arttığını ve belli bir sıklıktan sonra (650 bitki/m²) ve daha fazlası) bu artışın azaldığını bildiren TURNER (1987) ile bulgularımız aynı paralelliktedir. CERES çeşidinde teknik sap

uzunluğu ile bitki boyu, biyolojik verim, sap verimi arasında önemli olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı açısından önemli olumsuz ilişki olduğu saptanmıştır. KREOLA çeşidinde ise teknik sap uzunluğu ile bitki boyu, dane+sap verimi, sap verimi arasında önemli olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı arasında önemli olumsuz ilişki olduğu tespit edilmiştir. GUBBELS (1990), yaptığı çalışmalarda tohumluk miktarı artışı ile teknik sap uzunluğu arasında önemli olumlu ilişkinin bulunduğunu saptamıştır.

4.3. Dal Sayısı

1992-93 yetiştirme yılında CERES ve KREOLA çeşitlerinde farklı tohumluk miktarının dal sayısına ilişkin varyans analiz sonuçları ve C.V. değerleri Çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8. Dal Sayısına İlişkin Çeşitlerin Varyans Analiz Sonuçları ve C.V. Değerleri.

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değeri	Olasılık
Çeşit	1	0.052	0.052	1.3226	0.3691
Tekerrür	2	0.108	0.054	1.3669	0.4225
Hata	2	0.079	0.040		
Tohumluk Miktarı	3	8.524	2.841	8.1185	0.0032**
ÇeşitxToh.Miktarı	3	0.143	0.048	0.1360	
Hata	12	4.200	0.350		
Toplam	23	13.106			

C.V. Değeri: %15.72

** : %1'e göre önemli

* : %5'e göre önemli

Çizelge 8 incelendiğinde tohumluk miktarının Ceres ve Kreola çeşitlerinde dal sayısına istatistiki olarak %1'e göre önemli etkisi görülmüştür. Çeşitlerin ve çeşit ile tohumluk miktarı interaksyonu önemli çıkmamıştır.

Çeşitlerin tohumluk miktarına göre dal sayılarına ilişkin ortalamaları ve çoklu karşılaştırmaları Çizelge 9’de verilmiştir.

Çizelge 9. Farklı Tohumluk Miktarının Ceres ve Kreola Çeşidinde Dal Sayılarına İlişkin Ortalamalar (adet/bitki) ve Oluşan Farklı Gruplar.

Tohumluk Miktarı (kg/da)	Ortalamalar	Gruplar
3	4.253	A
6	4.117	A
9	3.933	A
12	2.750	B
EGF Değeri: 0.7442		

* : Aynı harf grubuna giren ortalamalar istatistiki olarak birbirinden farklı değildir.

Çizelge 10. Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Dal Sayılarına İlişkin Ortalama Değerleri.

Çeşitler	Ortalamalar (adet/bitki)
CERES	3.71
KREOLA	3.810
EGF Değeri: 0.35	Ö.D.

Çizelge 9 incelendiğinde çeşitlerde farklı tohumluk miktarlarında dal sayısı değerleri arasındaki farklılık istatistiki olarak önemli olmuş ve çoklu karşılaştırmada veriler iki grup halinde toplanmıştır. Yapılan analiz neticesinde çeşitlerin farklı tohumluk miktarları değerlerinin ortalamaları dikkate alındığında en fazla dal sayısının 3 kg/da tohumluk miktarında ve en düşük dal sayısının ise 12 kg/da tohumluk miktarında alındığı tespit edilmiştir. Tohumluk miktarı azaldıkça birim alanda daha az sayıda bitki olduğundan bitkiler daha rahat gelişmekte ve dallanma nisbeten daha fazla olmaktadır. Sıklık arttıkça bitkiler arasında rekabet ortamı doğduğundan bitki sapa kalkmakta ve dallanma nisbeten daha az olmaktadır.

GUBBELS (1976), 1972-75 yılları arasında yaptığı çalışmalarda ekim sıklığı arttıkça dallanmanın azaldığını bildirmiştir. İNCEKARA (1979), yaptığı çalışmalarda seyrek ekimlerde dallanmanın arttığını, buna karşılık sıklaşan ekimlerde dallanmanın azaldığını, bitki boyunun arttığını bildirmiştir. ÖKTEM (1985), TURNER (1987), GUBBELS (1989) ve TURNER (1991) gibi araştırmacılar da bizim çalışmamıza benzer bulgular bildirmişlerdir.

Dal sayısı ile; kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı ve dane verimi arasında önemli olumlu ilişki, teknik sap uzunluğu, biyolojik verim ve sap verimi arasında önemli olumsuz ilişki olduğu tespit edilmiştir.

4.4. Kapsül Sayısı

1992-93 yetiştirme yılında denemeye alınan çeşitlerin kapsül sayılarına ilişkin varyans analiz sonuçları ve C.V. değerleri Çizelge 11'de verilmiştir.

Çizelge 11. Farklı Tohumluk Miktarının Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Kapsül Sayısına İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değeri	Olasılık
Çeşit	1	18.568	18.568	1.7319	0.3188
Tekerrür	2	162.190	81.095	7.5642	0.1168
Hata	2	21.442	10.721		
Tohumluk Miktarı	3	2942.155	980.718	58.6573	0.0000**
ÇeşitxToh.Miktarı	3	20.437	6.812	0.4074	
Hata	12	200.633	16.719		
Toplam	23	3365.425			

C.V. Değeri: %7.95

** : %1'e göre önemli

* : %5'e göre önemli

Çizelge 11 incelendiğinde kapsül sayısı üzerine farklı tohumluk miktarlarının istatistiki olarak %1'e göre önemli bir etkisi olduğu buna karşılık çeşit ve çeşit ile tohum miktarı interaksiyonunun önemli etkisi olmadığı saptanmıştır.

Kapsül sayısına ilişkin veriler ortalamaları ve çoklu karşılaştırmaları çizelge 12'de verilmiştir.

Çizelge 12. Farklı Tohumluk Miktarlarında Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Kapsül Sayısına İlişkin Ortalamalar (adet/bitki) ve Oluşan Farklı Gruplar.

Tohumluk Miktarı (kg/da)	Ortalamalar	Gruplar
3	64.85	A
6	58.68	B
9	45.61	C
12	36.47	D
EGF Değeri: 5.144		

* : Aynı harf grubuna giren ortalamalar istatistiki olarak birbirinden farklı değildir.

Çizelge 13. Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Kapsül Sayısına İlişkin Ortalama Değerler.

Çeşitler	Ortalamalar (adet/bitki)
CERES	52.283
KREOLA	50.524
EGF Değeri: 5.75	Ö.D.

Çizelge 12 incelendiğinde kapsül sayısına farklı tohumluk miktarlarının etkisi istatistiki olarak önemli olmuş ve 4 farklı grup ortaya çıkmıştır. Her iki çeşidin farklı tohumluk miktarlarının ortalama değerleri dikkate alındığında; en fazla kapsül sayısına 3 kg/da tohumluk miktarında 64.85 adet/bitki ve en düşük kapsül sayısına ise 12 kg/da tohumluk miktarında 36.47 adet/bitki elde edildiği görülmektedir. Tohum miktarı

azaldıkça kapsül sayısı artmış ve tohumluk miktarı arttıkça kapsül sayısı azalmıştır. Bitki sıklığı arttığında, bitkiler arasındaki büyüme rekabeti artmakta, aralarına daha az güneş enerjisi girmekte ve bitki sıklıktan dolayı boylandığından dallanma daha yukarıda ve az olmakta, böylece bitki başına kapsül sayısı azalma göstermektedir. Birim alanda bitki sayısı azaldıkça dallanma artacağından dolayı kapsül sayısında artacaktır.

GUBBELS (1978), tohumluk miktarı arttıkça bitkiler de dallanmanın azaldığını, buna bağlı olarak bitkideki kapsül sayısının azaldığını bildirmiştir. TURNER (1987), 450-650 bitki/m² oranında ekim yapıldığında bitki başına 15-22 kapsül elde edildiğini sıklık arttığında (650-900 bitki/m²) kapsül sayısında önemli azalma olduğunu bildirmiştir. TURNER (1991) gibi araştırmacılar bizim çalışmamıza benzer bulgular elde etmişlerdir.

Kapsül sayısı ile; dal sayısı, kapsüldeki tohum sayısı, yağ içeriği ve dane verimi arasında önemli olumlu ilişki, teknik sap uzunluğu, biyolojik verim ve sap verimi arasında önemli olumsuz ilişkinin olduğu saptanmıştır.

4.5. Kapsüldeki Tohum Sayısı

1992-93 yetiştirme yılında denemeye alınan çeşitlerin farklı tohumluk miktarlarında kapsüldeki tohum sayılarına ilişkin varyans analiz sonuçları ve C.V. değerleri çizelge 14'de verilmiştir.

Çizelge 14. Farklı Tohumluk Miktarlarının Kapsüldeki Tohum Sayısına İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değeri	Olasılık
Çeşit	1	0.375	0.375	1.7143	0.3206
Tekerrür	2	0.392	0.196	0.8971	
Hata	2	0.438	0.219		
Tohumluk Miktarı	3	6.870	2.290	15.3519	0.0002**
ÇeşitxToh.Miktarı	3	0.255	0.085	0.5698	
Hata	12	1.790	0.149		
Toplam	23	10.120			

C.V. Değeri: %4.83; ** : %1'e göre önemli; * : %5'e göre önemli

Çizelge 14 incelendiğinde tohumluk miktarlarının çeşitlerde kapsüldeki tohum sayısına istatistiki olarak %1'e göre önemli etkisi olduğu görülmektedir. Çeşitlerin ve çeşit ile tohum miktarı interaksiyonunun önemli etkisi görülmemiştir.

Kapsüldeki tohum sayısına ilişkin veriler ortalamaları ve çoklu karşılaştırmaları Çizelge 15'de verilmiştir.

Çizelge 15. Farklı Tohumluk Miktarlarında, Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Kapsüldeki Tohum Sayısına İlişkin Ortalamalar (adet/kapsül) ve Oluşan Farklı Gruplar.

Tohumluk Miktarı (kg/da)	Ortalamlar (adet/bitki)	Gruplar
3	8.60	A
6	8.40	A
9	7.75	B
12	7.25	C
EGF Değeri: 0.4856		

* : Aynı harf grubuna giren ortamlar istatistiki olarak birbirinden farklı değildir.

Çizelge 16. Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Kapsüldeki Tohum Sayısına İlişkin Ortalamalar.

Çeşitler	Ortalamlar (adet/bitki)
CERES	7.87
KREOLA	8.12
EGF Değeri: 0.822	Ö.D.

Çizelge 15 incelendiğinde kapsüldeki tohum sayısına tohumluk miktarlarının etkisi istatistiki olarak önemli bulunmuş ve çoklu karşılaştırmada veriler üç ayrı grup altında toplanmıştır. Çeşitlerin ortalama değerleri dikkate alındığında kapsül başına en fazla tohum adetlerine 8.60 adet/kapsül ile 3 kg/da tohumluk miktarında ve en az tohum

adedine ise 7.25 adet/kapsül ile 12 kg/da tohumluk miktarında alındığı görülmektedir. Tohumluk miktarı azaldıkça kapsüldeki tohum adedi artmış sıklık arttıkça kapsüldeki tohum sayısı azalmıştır. Rahat gelişen dallanan bitki populasyonlarında kapsüldeki tohum sayısı genelde fazla bulunmuştur.

GUBBELS (1978), tohumluk miktarı arttıkça bitkideki kapsül sayısının azaldığını ve buna bağlı olarak kapsüldeki tohum sayısının düştüğünü bildirmiştir. TURNER (1987) gibi araştırmacılar bizim çalışmamıza benzer bulgular bildirmişlerdir.

Kapsüldeki tohum sayısı ile dal sayısı ve kapsül sayısı, yağ içeriği ve dane verimi arasında önemli olumlu ilişki, teknik sap uzunluğu, biyolojik verim ve sap verimi arasında önemli olumsuz ilişkinin bulunduğu saptanmıştır.

4.6. Bin Dane Ağırlığı

1992-93 yetiştirme yılında denemeye alınan çeşitlerin bin dane ağırlıklarına ilişkin varyans analiz sonuçları C.V. değerleri Çizelge 17'de gösterilmiştir.

Çizelge 17. Farklı Tohumluk Miktarlarında Çeşitlerin Bin Dane Ağırlıklarına İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değeri	Olasılık
Çeşit	1	0.735	0.375	6.0619	0.1329
Tekerrür	2	0.017	0.009	0.0722	
Hata	2	0.243	0.121		
Tohumluk Miktarı	3	0.660	0.220	4.2581	0.0289*
ÇeşitxToh.Miktarı	3	0.165	0.055	1.0645	0.4004
Hata	12	0.620	0.052		
Toplam	23	2.440			

C.V. Değeri: %3.01

** : %1'e göre önemli

* : %5'e göre önemli

Çizelge 17 incelendiğinde farklı tohumluk miktarlarının bin dane ağırlığı üzerine istatistiki olarak %5'e göre önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Bin dane ağırlığı üzerinde çeşitlerin ve çeşit ile tohumluk miktarı interaksiyonunun önemli etkisi görülmemiştir.

Bin dane ağırlığına ilişkin ortalama değerler ve çoklu karşılaştırmaları Çizelge 18'de verilmiştir.

Çizelge 18. Farklı Tohumluk Miktarlarında Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Bin Dane Ağırlığına İlişkin Ortalamalar (gr) ve Oluşan Farklı Gruplar.

Tohumluk Miktarı (kg/da)	Ortalamalar (gr)	Gruplar
3	7.5	AB
6	7.7	A
9	7.7	A
12	7.3	B
EGF Değeri: 0.2869		

* : Aynı harf grubuna giren ortalamalar istatistiki olarak birbirinden farklı değildir.

Çizelge 19. Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Bin Dane Ağırlığına İlişkin Ortalama Değerleri.

Çeşitler	Ortalamalar (gr)
CERES	7.37
KREOLA	7.72
EGF Değeri: 0.611	Ö.D.

Çizelge 18 incelendiğinde tohumluk miktarlarında bin dane ağırlığı üzerine önemli etkisi olduğu ve çoklu karşılaştırma neticesinde üç farklı grubun meydana geldiği

görülmektedir. Çeşitler ortalama değerleri dikkate alındığında en yüksek bin dane ağırlığı değerine 6 ve 9 kg/da tohumluk miktarlarında ve en düşük bin dane ağırlığı değerine ise 12 kg/da tohumluk miktarında alındığı görülmektedir. Tohumluk miktarı 3, 6 ve 9 kg/da oranlarında genellikle bin dane ağırlıkları artış gösterirken 9 kg/da tohumluk miktarından sonra düşme göstermiştir. tohumluk miktarı düşük ve normal sıklık düzeylerinde iken bitkilerde dallanma artmakta, dolayısıyla bitki başına kapsül sayısı artmakta, kapsül başına düşen tohum sayısı da artmış ve tohumlar yeterince beslenerek normal büyüklüklerine erişmişlerdir. Bitki sıklığı arttıkça bitki boylanmış, dallanma azalmış ve tohumlar bazen aşırı sıklıktan yeterince beslenememiş, olgunlaşma öncesi danelerde büzülme ve buruşma görülmüş ve neticede danenin ağırlığında bir azalma dikkati çekmiştir. Dolayısıyla aşırı sıklıkta elde edilen verimin düşük olmasının bir sebebidir. Bin dane ağırlığı ile verim arasında önemli olumlu ilişki olduğu saptanmıştır.

GUBBELS (1978), düşük tohum miktarından yüksek tohumluk miktarına gidildikçe tohum ağırlığında bir azalma olduğunu bildirmiştir. HU (1984), Taiwan'da yaptığı çalışmada ürün miktarı bitki sayısı, dal sayısı, meyve sayısı ve 1000 dane ağırlığı arasında olumlu ilişki olduğunu bildirmiştir. KENASCHUK (1989), tohum miktarı 200 bitki/m²'den 800 bitki/m² ye artarken olgunlaşmanın hızlandığını, tohum ağırlığının azaldığını bildirmiştir.

4.6. Yağ Oranı (%)

1992-93 yetiştirme yılında farklı tohum miktarının çeşitlerde yağ oranına ilişkin varyans analiz sonuçları ve C.V. değeri çizelge 20'de verilmiştir.

Çizelge 20. Farklı Tohumluk Miktarlarında Çeşitlerin Yağ Oranlarına İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değeri	Olasılık
Çeşit	1	0.000	0.000	0.0000	0.0430*
Tekerrür	2	3.236	1.618	22.2539	
Hata	2	0.145	0.073		
Tohumluk Miktarı	3	0.196	0.065	0.5968	
ÇeşitxToh.Miktarı	3	0.094	0.031	0.2851	
Hata	12	1.316	0.110		
Toplam	23	4.987			

C.V. Değeri: %0.86

** : %1'e göre önemli

* : %5'e göre önemli

Çizelge 21. Tohumluk Miktarların ve Çeşitlerin Yağ Oranına İlişkin Ortalamaları.

Çeşitler	Ortalamalar	Toh.Miktarı	Ortalamalar
CERES	38.59	3 kg/da	38.65
KREOLA	38.59	6 kg/da	38.59
		9 kg/da	38.68
		12 kg/da	38.44
EGF Değeri: 0.47	Ö.D.	EGF Değeri: 0.823	Ö.D.

Çizelge 20 incelendiğinde tohumluk miktarlarının yağ oranına etkisi istatistiki açıdan önemli etkisi olmadığı, yağ oranı üzerine çeşit ve çeşit ile tohum miktarı interaksiyonunun da istatistiki açıdan önemli olmadığı görülmekte isede, tabloda görüldüğü gibi tekerrürler %5'e göre istatistiki açıdan önemli çıkmıştır. Buda bize tekerrürler arasında azda olsa bir farklılık olduğunu göstermekte ve bu şekilde tekerrürlü olarak yapılan ekimlerin hata payını azalttığını göstermektedir. Ölçümler neticesinde 3,

6 ve 9 kg/da tohumluk miktarlarında sırasıyla ortalama değer olarak %38.651, %38.593, %38.682 ve %38.447 olmak üzere birbirine çok yakın değerler bulunmuştur. Tohumluk miktarı 9 kg/da oranına kadar yükselirken yağ oranı artar gibi görünüyorken 12 kg/da tohumluk miktarında azalma göstermiştir. Bu durum aşırı sıklıkta bitkiler arasında hava sirkülasyonunun az olmasına ve gölgelenmeden dolayı ortamdaki ısının az olmasından ve ayrıca alt dallar zayıf geliştiğinden dolayı yağ oranını azaltabilmektedir. Yağ oranı ile kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı arasında olumlu ilişki bitki boyu arasında olumsuz ilişki olduğu saptanmıştır.

GUBBELS (1978), tohumun yağ oranının tohum miktarı ve yatma olayı arttıkça, azalma gösterdiğini bildirmiştir. GUBBELS (1989), tohum miktarı artarken olgunlaşmanın hızlandığını tohum ağırlığının azaldığını, yağ içeriğinin düştüğünü bildirmiştir. FREER (1991), tohum miktarı ile birlikte N dozunda artırılmasının yağ oranını azalttığını bildirmiştir EGBAL (1992), optimum verime 500-600 bitki/m² populasyonlarında ulaştığını bunun üzerindeki sıklıklarda ve fazla N gübrelemesi neticesinde yağ oranının azaldığını bildirmektedir.

4.8. Biyolojik Verim

1992-93 yetiştirme yılında farklı tohumluk miktarlarında çeşitlerin dane + sap verimine ilişkin varyans analiz sonuçları ve C.V. değerleri Çizelge 22'de verilmiştir.

Çizelge 22. Farklı Tohumluk Miktarlarının Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Biyolojik Verimine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değeri	Olasılık
Çeşit	1	1692.340	1692.340	0.8407	
Tekerrür	2	405.635	202.817	0.1007	
Hata	2	4026.211	2013.105		
Tohumluk Miktarı	3	24885.181	8295.060	9.0647	0.0021*
ÇeşitxToh.Miktarı	3	628.185	209.395	0.2288	
Hata	12	10981.171	915.098		
Toplam	23	42618.723			

C.V. Değeri: %7.91

** : %1'e göre önemli

* : %5'e göre önemli

Çizelge 22 incelendiğinde tohumluk miktarlarının biyolojik verim üzerine istatistiki olarak % 5'e göre önemli bir etkisi görülmektedir. Çeşit ve çeşit ile tohumluk miktarı interaksiyonunun önemli etkisi görülmemiştir.

Tohumluk miktarlarının biyolojik verimine ilişkin ortalama değerler ve oluşan farklı gruplar Çizelge 23'te verilmiştir.

Çizelge 23. Farklı Tohumluk Miktarlarından Çeşitlerde Biyolojik Verime İlişkin Ortalamalar (kg/da) ve Oluşan Farklı Gruplar.

Tohumluk Miktarı (kg/da)	Ortalamalar (kg/da)	Gruplar
3	343.4	B
6	358.2	B
9	419.5	A
12	408.3	A
EGF Değeri: 38.05		

* : Aynı harf grubuna giren ortamlar istatistiki olarak birbirinden farklı değildir.

Çizelge 24. Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Biyolojik Verimine İlişkin Ortalamalar.

Çeşitler	Ortalamalar (kg/da)
CERES	373.953
KREOLA	390.747
EGF Değeri: 78.81	Ö.D.

Çizelge 23 incelendiğinde tohumluk miktarlarının biyolojik verim üzerine çeşitlerin veriler ortalaması dikkate alındığında etkisi önemli çıkmış ve yapılan çoklu karşılaştırmada iki farklı grup ortaya çıkmıştır. Ortalama değerler incelendiğinde en yüksek biyolojik verime 9 kg/da tohumluk miktarında 419.5 kg/da ve en düşük biyolojik verim ise 3 kg/da tohumluk miktarında 343.4 kg/da ile alındığı görülmektedir. Tohumluk miktarı azaldıkça birim alandaki bitki sayısı azalmakta ve dolayısıyla daha az sayıda dal ve kapsül oluşması nedeniyle sap ve tohum verimi azalmıştır. Sıklık arttıkça m² de bitki sayısı, dal sayısı ve kapsül sayısında artmakta ve dolayısıyla verimide arttırmakta, fakat belli bir sıklıktan sonra bu artış oranı azalmakta ve aşırı sıklıkta verim azalmaya başlamaktadır. Biyolojik verim ile bitki boyu, teknik sap uzunluğu, sap verimi arasında olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı arasında olumsuz ilişki saptanmıştır. Benzer bulgular İNCEKARA (1979) tarafından da bildirilmiştir.

4.9. Sap Verimi

1992-93 yetiştirme yılında yapılan çalışmalarda farklı tohumluk miktarlarında çeşitlerin sap verimlerine ilişkin varyans analiz sonuçları ve C.V. değerleri Çizelge 25'de verilmiştir.

Çizelge 25. Tohumluk Miktarında Çeşitlerin Sap Verimlerine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değeri	Olasılık
Çeşit	1	1137.934	1137.934	1.4217	0.3554
Tekerrür	2	556.407	278.203	0.3476	
Hata	2	1600.787	800.393		
Tohumluk Miktarı	3	28619.827	9539.942	27.9630	0.0000**
ÇeşitxToh.Miktarı	3	2131.714	710.571	2.0828	0.1560
Hata	12	4093.9531	341.163		
Toplam	23	38140.621			

C.V. Değeri: %6.70

** : %1'e göre önemli

* : %5'e göre önemli

Çizelge 25 incelendiğinde farklı tohumluk miktarlarının çeşitlerde sap verimine ilişkin etkisi istatistiki açıdan %1'e göre önemli bulunmuştur. Sap verimi üzerine çeşit ve çeşit ile tohumluk miktarı interaksiyonunun etkisi önemli bulunmamıştır.

Sap verimine farklı tohum miktarlarının etkisine ilişkin veriler ortalamaları ve çoklu karşılaştırmaları Çizelge 26'da verilmiştir.

Çizelge 26. Tohumluk Miktarlarında Çeşitlerin Sap Verimlerine İlişkin Ortalamalar ve Oluşan Farklı Gruplar.

Tohumluk Miktarı (kg/da)	Ortalamalar (kg/da)	Gruplar
3	240.5	B
6	242.8	B
9	301.2	A
12	318.1	A
EGF Değeri: 23.23		

* : Aynı harf grubuna giren ortalamalar istatistiki olarak birbirinden farklı değildir.

Çizelge 27. Ceres ve Kreola Çeşitlerinde Sap Verimine İlişkin Ortalamalar.

Çeşitler	Ortalamalar (kg/da)
CERES	282.530
KREOLA	268.759
EGF Değeri: 49.698	Ö.D.

* : Aynı harf grubuna giren ortalamalar istatistiki olarak birbirinden farklı değildir.

Çizelge 26 incelendiğinde tohumluk miktarlarının sap verimine etkisi istatistiki açıdan önemli bulunmuş ve çoklu karşılaştırmada iki farklı grup ortaya çıkmıştır. Çeşitlerin veriler ortalaması dikkate alındığında en yüksek sap verimi 318.1 kg/da ile 12 kg/da tohumluk miktarında ve en düşük sap verimi ise 240.5 kg/da ile 3 kg/da tohumluk miktarında alınmıştır. Tohumluk miktarı azaldıkça birim alandaki bitki sayısı azalmış böylece birim alandan daha az miktarda sap verimi oluşmuştur. Sıklık arttıkça birim alanda daha fazla bitki oluşacağından dallanma üst boğumlardan başlamış teknik sap uzunluğu artmış ve sap verimi ile teknik sap verimi arasındaki önemli olumlu ilişkiden dolayı birim alandan daha fazla miktarda sap verimi alınmıştır. Sap verimi ile bitki boyu, teknik sap uzunluğu ve dane + sap verimi arasında olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı ve dane verimi arasında olumsuz ilişki olduğu saptanmıştır. Benzer bulgular ANONYMOUS (1992) tarafından bildirilmektedir.

4.10. Dane Verimi

1992-93 yetiştirme yılında denemeye alınan çeşidin dane verimine ilişkin varyans analiz sonuçları ve C.V. değerleri Çizelge 28'de verilmiştir.

Çizelge 28. Tohumluk Miktarlarının Çeşitlerin Dane Verimine İlişkin Varyans Analiz Sonuçları.

V.K.	S.D.	K.Toplamı	K.Ortalaması	F.Değeri	Olasılık
Çeşit	1	5613.095	5613.095	152.6844	0.0065**
Tekerrür	2	6.716	3.358	0.0913	
Hata	2	73.525	36.763		
Tohumluk Miktarı	3	2981.281	993.760	21.2978	0.0000**
ÇeşitxToh.Miktarı	3	3456.706	1152.235	24.6942	0.0000**
Hata	12	559.922	46.660		
Toplam	23	12691.245			

C.V. Değeri: %6.40

** : %1'e göre önemli

* : %5'e göre önemli

Çizelge 28 incelendiğinde tohumluk miktarının dane verimine etkisi hem çeşit, hem tohumluk miktarı ve hem de çeşit ile tohumluk interaksyonunu açısından istatistiki olarak %1'e göre önemli bulunmuştur.

Dane verimine çeşit ile tohumluk miktarı interaksyonunun etkisine ilişkin veriler ortalamaları ve çoklu karşılaştırmaları Çizelge 29'da verilmiştir.

Çizelge 29. Dane Verimi Üzerine Çeşit x Tohumluk Miktarı İnteraksyonunun Etkisine İlişkin Değerler (kg/da) ve Oluşan Farklı Gruplar.

ÇEŞİTLER	TOHURLUK MİKTARLARI			
	3 kg/da Gruplar	6 kg/da Gruplar	9 kg/da Gruplar	12 kg/da Gruplar
CERES	102.7 B	102.9 B	103.7 B	56.4 C
KREOLA	103.3 B	127.9 A	132.9 A	124.0 A
LSD Değeri : 12.15				

* Aynı harf grubuna giren ortalamalar istatistiki olarak birbirinden farklı değildir.

Çizelge 29 incelendiğinde dane verimi üzerine çeşit x tohumluk miktarı interaksiyonunun önemli etkisi görülmüş ve yapılan çoklu karşılaştırma neticesinde üç farklı grup meydana gelmiştir. En yüksek dane verimine KREOLA çeşidinde 132.9 kg/da ile 9 kg/da tohumluk miktarında ve en düşük dane verimi ise CERES çeşidinde 56.38 kg/da ile 12 kg/da tohumluk miktarında bulunmuştur. Sıklık arttıkça birim alanda daha fazla miktarda tohum olmuştur. Genellikle sıklıkla bin dane verimi arasında önemli bağlantı olmadığından, birim alandaki tohum sayısının fazlalığından sıklıkta dane verimi artmıştır. Ancak aşırı sıklıkta daneler yeterince olgunlaşmadan kurumakta ve buda dane verimini azaltmaktadır. Aynı şekilde seyrek ekimlerde birim alandaki tohum sayısı azaldığından verimde de azalma görülmüştür. En yüksek verime 9 kg/da tohumluk miktarında yaklaşık 635 bitki/m² populasyonunda sağlanmıştır. Ancak ekonomik olarak biz 6 kg/da tohumluk miktarını tavsiye ediyoruz çünkü 6, 9 ve 12 kg/da tohumluk miktarları istatistiki olarak aynı gruba girmişlerdir. Dane verimi ile dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı, bin dane ağırlığı, arasında olumlu ilişki sap verimi arasında olumsuz ilişki saptanmıştır.

GUBBELS (1978), yaptığı çalışmada 100 tohum/m² dan 400 tohum/m²'a gidildikçe tohum veriminin 142 gram dane/m² den 164 gram dane/m² ye yükseldiğini ve bunun üzerindeki aşırı sıklıklarda verimin azaldığını bildirmiştir. THIMMAPPA (1980), yaptığı çalışmada iki keten çeşidinde 10 kg/ha, 20 kg/ha ve 30 kg/ha tohumluk miktarlarında ekim yapmış ve en yüksek dane verimine 30 kg/ha tohumluk miktarında ulaşmıştır. NAYITAL ve SINGH (1986), keten 20, 35 ve 50 kg/ha tohumluk miktarında ekim yapmış ve en yüksek rakama 50 kg/ha sıklıkta ulaşmıştır. TURNER (1987), optimum verimi 450-650 bitki/m² bitki sıklığında aldığını ve bunun üzerindeki sıklıklarda verimin azaldığını bildirmiştir. HANSON (1988), yaptığı çalışmada 470 bitki/m² tohumluk miktarında en yüksek verimi aldığını bildirmektedir. GUBBELS ve KENASCHUK (1989), yaptıkları çalışmalarda 200, 400, 600 ve 800 bitki/m² tohumluk miktarlarını kullanmışlar ve en yüksek verime 600 bitki/m² bitki populasyonunda ulaştıklarını

bildirmişlerdir. Tüm bu araştırmacılar bizim çalışmamıza benzer bulgular bildirmişlerdir.

Özellikle yapılan çalışmalarda toprağa ekilen keten tohumlarının tamamı çimlenememektedir. Buda genellikle tohumun kabuğunun çatlak, kırık veya küflenmiş yani hastalıklı olması, tohum yatağının kuru ve ekim zamanının geçikmiş olmasından dolayı kış ve don zararından kaynaklanmaktadır. Çeşitlere bağlı olarak genellikle ekilen tohumun %55-69'u çimlenmektedir.

Birim alanda istenilen tohumluk miktarını elde etmek amacıyla TURNER (1987), aşağıdaki formülü geliştirmişlerdir;

$$\text{Tohumluk miktarı (kg/ha)} = \frac{\text{Bin dane ağır. (g)}}{100} \times \frac{\text{istenen Populas. (adet/m}^2\text{)}}{100} \times \frac{100}{\% \text{ Çim.or.}} \times \frac{100}{\% \text{ Tarla kayıp oranı}}$$

Tarla kayıp yüzdesi tamamıyla ekim zamanında toprak ve hava şartlarına bağlı olarak değişmektedir.

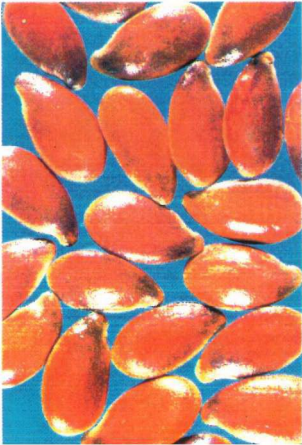
- Nemli ve ılık şartlarda bu oran %85
- Toprak ve hava şartlarının biraz daha kötü ve tohum yatağının yarı kuru olduğu durumda %70.
- Çok erken veya geç ekimlerde veya tohum yatağının çok kuru veya çok yaş olduğu durumlarda %60 olarak kullanılmalıdır.

Bin dane ağırlığı ve m²'de istenen tohum sayısı (tohum/m²) na göre gerekli olan tohum miktarı (kg/ha) olarak aşağıdaki Çizelge 30'de verilmiştir.

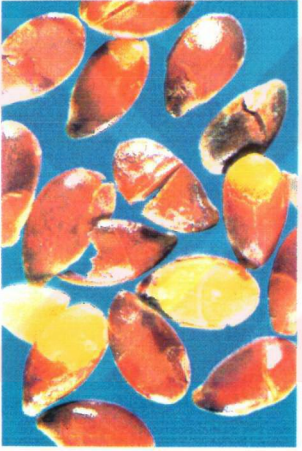
Çizelge 30. Bin Dane Ağırlığı ve İstenen Tohum Sayısı (tohum/m²) na Göre Gerekli Olan Tohum Miktarı (kg/ha).

Bin Dane Ağırlığı (g)	Tohum/m ²										
	750	800	850	900	950	1000	1050	1100	1150	1200	1250
4	30	32	34	36	38	40	42	44	46	48	50
4.5	34	36	38	41	43	45	47	50	52	54	56
5	38	40	43	45	48	50	53	55	58	60	63
5.5	41	44	47	50	52	55	58	61	63	66	69
6	45	48	51	54	57	60	63	66	69	72	75
6.5	49	52	55	59	62	65	68	72	75	78	81
7	53	56	60	63	67	70	74	77	81	84	88
7.5	56	60	64	68	71	75	79	83	86	90	94
8	60	64	68	72	76	80	84	88	92	96	100
8.5	64	68	72	77	81	85	89	94	98	102	106
9	68	72	77	81	86	90	95	99	104	108	113
9.5	71	76	81	86	90	95	100	105	109	114	119
10	75	80	85	90	95	100	105	110	115	120	125
10.5	79	84	89	95	100	105	110	116	121	126	131
11	83	88	94	99	105	110	116	121	127	132	138
11.5	86	92	98	104	109	115	121	127	132	138	144
12	90	96	102	108	114	120	126	132	138	144	150
12.5	98	100	106	113	119	125	131	138	144	150	156
13	98	104	111	117	124	130	137	143	150	156	163

Kaynak: J.A.TURNER (1987).

Normal

Çatlamaş

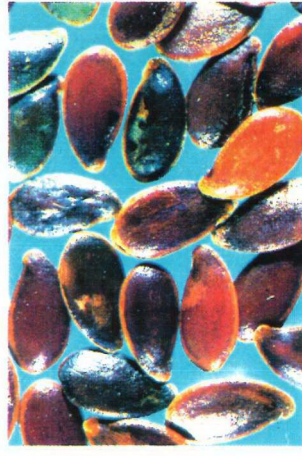
Tohum kabuğu ayrılmış

Hastalıklı-küflenmiş tohum

Bozulmuş unlanmış tohum

Soğuktan donmuş tohum

Çizelge 31. CERES Çeşidi İçin Özellikler Arası İlişkileri Gösteren Korelasyon Tablosu.

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9
C2	0.911**								
C3	-0.550	-0.631*							
C4	-0.884	-0.936*	0.846**						
C5	-0.769	-0.837*	0.948**	0.972**					
C6	0.471	0.354	0.423	-0.005	0.190				
C7	-0.731**	-0.799	0.971	0.948*	0.995*	0.225			
C8	0.915*	0.941**	-0.498*	-0.879**	-0.747*	0.300	-0.682		
C9	0.847**	0.911*	-0.816**	-0.989**	-0.954**	-0.052	-0.919	0.904**	
C10	-0.405	-0.501	-0.984**	0.764**	0.893**	0.578*	0.919	0.395	-0.750**

* %5'e göre önemli

** %1'e göre önemli

C1 Bitki Boyu

C2 Teknik Sap Uzunluğu

C3 Dal Sayısı

C4 Kapsül Sayısı

C5 Kapsüldeki Tohum Sayısı

C6 Bin Dane Ağırlığı

C7 Yağ Oranı

C8 Biyolojik Verim

C9 Sap Verimi

C10 Dane Verimi

Çizelge 32. KREOLA Çeşidi İçin Özellikler Arası İlişkileri Gösteren Korelasyon Tablosu.

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9
C2	0.996**								
C3	-0.789	-0.755*							
C4	-0.971	-0.934*	0.898**						
C5	-0.994	-0.981*	0.851**	0.985**					
C6	-0.666	-0.660	0.969	0.782	0.746				
C7	-0.157**	0.249	0.439	0.081*	-0.068*	0.487			
C8	0.983*	0.959**	-0.684*	-0.934**	-0.957*	-0.527	0.253		
C9	0.992**	0.999*	-0.777**	-0.948**	-0.988**	-0.677	0.212	0.963**	
C10	0.669	0.579	-0.267**	-0.621**	-0.599**	0.023*	0.272	0.786	-0.589**

* %5'e göre önemli

** %1'e göre önemli

C1 Bitki Boyu

C2 Teknik Sap Uzunluğu

C3 Dal Sayısı

C4 Kapsül Sayısı

C5 Kapsüldeki Tohum Sayısı

C6 Bin Dane Ağırlığı

C7 Yağ Oranı

C8 Biyolojik Verim

C9 Sap Verimi

C10 Dane Verimi

4.11. Özellikler Arası İlişkiler

Çalışmada, incelenen karakterler arası ilişkiler aşağıda belirtilmiştir.

1. Bitki Boyu

Ceres çeşidinde; bitki boyu ile teknik sap uzunluğu, biyolojik verim ve sap verimi arasında olumlu ilişki, yağ oranı arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kreola çeşidinde; bitki boyu ile teknik sap uzunluğu, biyolojik verim, sap verimi arasında olumlu ilişki, yağ oranı arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

2. Teknik Sap Uzunluğu

Ceres çeşidinde; teknik sap uzunluğu ile bitki boyu, biyolojik verim ve sap verimi arasında olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kreola çeşidinde; bitki boyu, biyolojik verim ve sap verimi arasında olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

3. Dal Sayısı

Ceres çeşidinde; dal sayısı ile kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı ve dane verimi arasında olumlu ilişki, teknik sap uzunluğu, biyolojik verim ve sap verimi arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kreola çeşidinde; dal sayısı ile kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı arasında olumlu ilişki, teknik sap uzunluğu, biyolojik verim ve sap verimi arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

4. Kapsül Sayısı

Ceres çeşidinde; Kapsül sayısı ile dal sayısı, kapsüldeki tohum sayısı, yağ içeriği ve dane verimi arasında olumlu ilişki, teknik sap uzunluğu, biyolojik verim ve sap verimi arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kreola çeşidinde ise kapsül sayısı ile dal sayısı, kapsüldeki tohum sayısı ve yağ içeriği arasında olumlu ilişki, teknik sap uzunluğu, biyolojik verim, sap verimi ve dane verimi arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

5. Kapsüldeki Tohum Sayısı

Ceres çeşidinde; kapsüldeki tohum sayısı ile dal sayısı, kapsül sayısı, yağ oranı ve dane verimi arasında olumlu ilişki, teknik sap uzunluğu, biyolojik verim ve sap verimi arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kreola çeşidinde; kapsüldeki tohum sayısı ile dal sayısı, kapsül sayısı arasında olumlu ilişki, teknik sap uzunluğu, yağ oranı, biyolojik verim, sap verimi ve dane verimi arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

6. Bin Dane Ağırlığı

Ceres çeşidinde; bin dane ağırlığı ile dane verimi arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Diğer özellikler önemli çıkmamıştır.

Kreola çeşidinde; bin dane ağırlığı ile dane verimi arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Diğer özellikler önemli çıkmamıştır.

7. Yağ Oranı

Ceres çeşidinde; yağ oranı ile kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı arasında olumlu ilişki, bitki boyu arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kreola çeşidinde; Yağ oranı ile kapsül sayısı, biyolojik verim arasında olumlu ilişki, bitki boyu ve kapsüldeki tohum sayısı arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

8. Biyolojik Verim

Ceres çeşidinde; biyolojik verim ile bitki boyu, teknik sap uzunluğu, sap verim arasında olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kreola çeşidinde; biyolojik verim ile bitki boyu, teknik sap uzunluğu, sap verimi arasında olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

9. Sap Verimi

Ceres çeşidinde; sap verimi ile bitki boyu, teknik sap uzunluğu ve dane + sap verimi arasında olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı ve dane

verimi arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kreola çeşidinde; sap verimi ile bitki boyu, teknik sap uzunluğu, biyolojik verim arasında olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı ve dane verimi arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

10. Dane Verimi

Ceres çeşidinde; dane verimi ile dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı, bin dane ağırlığı arasında olumlu ilişki, sap verimi ile arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Kreola çeşidinde; dane verimi ile bin dane ağırlığı arasında olumlu ilişki, dal sayısı, kapsül sayısı, kapsüldeki tohum sayısı ve sap verimi arasında olumsuz ilişki bulunmuştur.

Ek Çizelge 33. İngiltere’de Ekilebilir Alanlar İçerisinde Keten Bitkisinin Kapladığı Alan (%)’si.

Bitkiler	1990 (%)	1991 (%)
Buğday	41.9	41.7
Kışlık Arpa	18.4	17.8
Yazlık Arpa	13.2	11.5
Yulaf	2.2	2.3
Tritikale	0.2	0.2
Pirinç	0.2	0.2
Kolza	8.1	9.3
Bezelye	1.6	1.5
Fasulye	2.9	2.7
Patates	3.6	3.7
Şeker Pancarı	4.0	4.1
Keten	0.7	1.9

Kaynak: TURNER, (1987).

Ek Çizelge 34. Dünya'da Yağ Keteni Ekimi Verim ve Üretimleri.

	ALAN (1000 Ha)				VERİM (kg/ha)				ÜRETİM (1000 Ton)			
	1979-81	1991	1992	1993	1979-81	1991	1992	1993	1979-81	1991	1992	1993
DÜNYA	5501	3582	3027	3058	456	731	673	733	2524	2619	2036	2239
AFRİKA	82	96	94	96	736	705	651	661	60	68	61	63
Mısır	26	18	16	17	1207	1515	1313	1310	32	28	21	22
Habeşistan (Demokratik)	53	74	75	-	468	459	467		25	34	35	
Eritre				9				333				3
Habeşistan				67				493				33
Kenya		1	1	1	1000	1000	1000	1000		1	1	1
Tunus	2	2	2	2	1617	2000	2000	2045	3	4	4	5
KUZEY VE MERKEZİ AMERİKA	941	637	320	595	860	1261	1325	1201	808	804	424	715
Kanada	650	499	253	518	892	1273	1321	1197	575	635	334	620
Meksika	5				955	4000	3000	3000	4			
Amerika	286	138	67	77	794	1221	1340	1225	229	169	90	95
GÜNEY AMERİKA	915	465	428	197	782	852	504	821	714	396	216	162
Arjantin	841	423	390	155	795	865	482	839	667	336	188	130
Brezilya	14	34	30	32	812	676	683	688	13	23	21	22
Şili	1	1	1	1	800	900	900	900	1	1	1	1
Ekvator						310	620	600				
Peru					634	800	745	745				
Uruguay	59	7	7	9	570	909	909	978	34	6	6	9
ASYA	2101	1457	1242	1234	273	650	718	702	576	947	892	867
Afganistan	55	39	39	39	348	350	350	346	19	14	14	14
Ermenistan							472					
Bangladeş	72	77	75	75	470	705	659	656	34	55	49	49
Çin	108	170	170	170	722	3000	2941	2941	78	510	500	500
Hindistan	1793	1099	886	879	225	302	329	305	409	332	292	268
İran	3	1	1	1	1000	404	417	417	3			
Irak	2	1	1	1	635	455	545	539	1			
Nepal	49	60	61	61	459	517	508	508	23	31	31	31
Pakistan	11	8	9	8	583	503	499	492	6	4	4	4
Türkiye	8	2	1	1	323	672	645	651	3	1	1	
AVRUPA	270	243	239	272	507	1067	1298	1147	137	260	310	312
Belarus			135	125			185	200			25	25
Belçika-Lüksemburg	7	10	7	8	790	770	760	770	6	7	5	6
Bulgaristan	5	2			153	266	243	243	1	1		
Çekoslovakya	30	17	11		445	783	528		13	13	6	
Çekoslovakya (Cumhuriyet)				8				531				4
Danimarka					596							
Estonya			1	1			255	313				
Fransa	48	43	37	50	610	605	538	421	29	26	20	21
Almanya					185							
Macaristan	11	12	6	11	1020	1050	810	909	10	13	5	10
İtalya	2	1			737	1380	830	826	1	1		
Letonya			8	1			82	333			1	
Litvanya			21	21			142	143			3	3
Hollanda	4	8	2	3	1185	1125	2186	1667	4	9	4	5
Polonya	81	10	6	4	367	502	357	496	29	5	2	2
Portekiz					413							
Romanya	83	48	26	38	522	479	694	743	43	23	18	28
Rusya (Federal)			375	383			133	141			50	54
Slovakya				1				692				1
İspanya		1			339	577				1		
İngiltere		92	145	150		1751	1727	1571		161	250	235
Ukrayna			158	128			314	266			50	34
Yugoslavya (Sosyalist)					4							
OKYANUSYA	13	4	7	3	1022	983	812	1166	14	4	6	4
Avustralya	11	4	7	3	833	954	791	1141	9	4	5	4
Yeni Zelanda	2				2027	2000	2000	2000	4			
RUSYA (Sosyalist)	1178	680			183	206			215	140		

Kaynak: FAO, PRODUCTION (1993).

Ek Çizelge 35. Dünya'da Lif Keteni Ekimi Verim ve Üretimleri.

	ALAN (1000 Ha)				VERİM (kg/ha)				ÜRETİM (1000 Ton)			
	1979-81	1991	1992	1993	1979-81	1991	1992	1993	1979-81	1991	1992	1993
DÜNYA	1431	865	813	800	437	854	751	763	624	739	610	610
AFRİKA	26	18	12	13	895	911	914	923	24	17	11	12
Mısır	26	18	12	13	895	911	914	923	24	17	11	12
GÜNEY AMERİKA	4	5	5	5	794	804	809	813	3	4	4	4
Arjantin	2	3	3	3	609	654	667	679	1	2	2	2
Şili	2	2	2	2	1000	1000	1000	1000	2	2	2	2
ASYA	111	109	82	93	1217	2677	2775	2706	137	291	228	252
Çin	111	109	82	93	1201	2677	2774	2705	135	291	228	252
Japonya					556							
Türkiye									2			
AVRUPA	251	102	79	85	682	1250	1482	1436	173	127	117	122
Belarus			125	120			488	375			61	45
Belçika-Lüksemburg	7	10	7	8	1173	1080	1096	1224	8	10	8	9
Bosna-Hersek							100	125				
Bulgaristan	5	2			298	489	502	502	2	1		
Hırvatistan							467	467				
Çekoslavakya	30	17	11		641	474	625		19	8	6	
Çekoslavakya (Cumhuriyet)				8				794				6
Estonya			1	1			1022	1125			1	1
Fransa	48	43	37	50	1276	1434	1989	1474	62	62	73	73
Almanya					185							
Macaristan	5	4	4	4	706	514	514	514	3	2	2	2
İtalya	2	1			3	125	170	180				
Letonya			8	1			187	167			1	
Litvanya			21	21			184	190			4	4
Hollanda	4	5	3	3	1738	7778	7765	8963	6	35	20	24
Polanya	81	10	6	6	605	480	340	345	49	5	2	2
Portekiz					958							
Romanya	70	11	11	3	332	348	548	550	23	4	6	2
Rusya (Federal)			325	335			240	293			78	98
Slovakya				2				244				1
İspanya					650	778						
İngiltere				2			1378	1256				3
Ukrayna			155	127			677	575			105	73
Yugoslavya (Sosyalist)					711	267						
OKYANUSYA					738							
Yeni Zelanda					738							
RUSYA (Sosyalist)	1037	632			277	476			287	301		

Kaynak: FAO, PRODUCTION (1993).

zelge 36. Dünya'da Keten İthalatı, İhracatı Ve Değerleri.

	İTHALAT (Ton)			DEĞERİ (1000 \$)			İHRACAT (Ton)			DEĞERİ (1000 \$)		
	1990	1991	1992	1990	1991	1992	1990	1991	1992	1990	1991	1992
A	558930	614249	659572	192608	147797	142046	627277	594993	590039	195955	133460	122797
BA	10743	10412	161	3917	3856	55	57	20	1457	32	11	245
itius	10564	10204		3837	3784				1457			245
arika	15	4	11	10	2	7						
s			20			8						
ia	164	178	130	70	62	40				32	11	
		26			8		57	20				
Y AMERİKA												
AMERİKA	280833	130601	156794	67787	27351	26304	516902	440055	422389	151976	88887	74941
idos	20	19	20	14	16	15						
ia	156	72	165	31	24	44	488944	421913	416765	149260	85702	73998
. Rika	87	173	110	48	83	35		2			1	
malala	26			5								
uras		46			36							
ka	2	1	1	3	3	3						
ika	5198	3627	3279	2009	994	709	6		6	6		2
agua			8			2		1	3			1
na	1	1	13	2	2	8						
lad ve Tabado	1	8	7	1	5	6						
ika	203342	126654	153191	65674	26188	25482	27952	18139	5615	2710	3184	940
Y AMERİKA												
tin	1402	1546	1579	509	486	486	1522	4512	1820	582	1013	424
			15			83	293	257	726	89	66	164
lya	1102	1289	1200	410	367	250		3021			601	
								8			8	
nbia	100	90	80	25	55	50						
uay	20			11			150		150	69		70
		41	62		16	20	1	2		1	3	
uay	22			9			1078	1224	944	423	335	190
zuela	158	126	222	54	48	83						
istan	96578	111808	96336	34377	27324	20006	16699	6973	6530	4434	3250	1974
							1000			1000		
s	1241	1036	238	498	320	63		18	341		6	87
ong	22	26	25	13	12	12						
istan	15		8	11		7						
nezya	2098	2446	2300	1210	1199	1200						
		1			1		14084	1271	70	2949	1677	374
		150			100							
ya	60	60	30	27	27	15						
(Federal)	83253	97414	82831	29100	23026	16366						
u	9836	10523	10746	3494	2501	2206						
u		4			1							
zya	41	3	8	14	4	22	2		1	1		3
l							1602	5500	6000	471	1438	1400
nler		10			2							
i Arabistan		96			89							
ipur	12	39	149	10	42	114	11	28	118	13	29	110
nka											1	
nye			1			1		156			99	

JPA	241363	359755	404696	85974	88433	95174	75357	133359	145821	34293	37769	42406
sturya	2237	1812	1849	1288	932	867	105	134	121	356	296	305
ika-Lüksemburg	60884	100669	136521	20219	22235	28155	22455	25650	33108	11722	8387	10289
aristan	60		100	14		50	80	39	220	33	11	40
oslavakya	12700	4000	8800	3500	1080	2000	1750	118	320	595	26	50
imarka	3534	3475	4150	1320	1046	1108	140	172	191	112	104	123
oe Adaları	1			1								
andiya	234	180	267	187	153	172						
isa	6391	8803	7970	5991	3708	3135	15351	16446	15982	5292	4462	5326
anya		182427	176089		43073	41962		1384	4012		1636	2264
anya (Federal)	110362			37028			1717			1889		
anya (Sosyalist)	8000			2620								
anistan	160	4441	178	66	1374	38						
aristan	147	2500	200	25	460	40	5990	12100	13000	2107	4200	4000
nda	25	32	38	27	25	32						
nda	132	235	290	59	199	305	154	253	208	45	84	33
a	5744	4681	6494	2406	1419	1519	169	226	1	252	63	3
ta	14	15	15	9	9	10						
landa	8541	21229	44364	2829	4671	9513	7180	6921	8256	5928	3282	3538
veç	252	338	599	259	281	362	5	3	1	8	5	3
nya	7100	5000	3300	1100	800	600	2500	800	100	750	220	30
ekiz	128	158	209	66	67	78						
anya	140		130	150		150	1200	900		400	300	
nya	1143	1039	1227	526	385	426			2			1
ç	977	839	1055	499	398	380	92	87	115	82	102	138
re	5434	6161	4968	2449	2230	1764	3	1		8	3	1
ltere	7008	11671	5873	3326	3888	2502	16466	68105	70174	4714	14568	16257
oslavya (sosyalist)	15		10	10		6		20	10		20	5
ANUSYA	11	27	6	44	47	21	340	74	22	138	30	7
sturalya	11	27	6	44	47	20	126	8	8	62	5	4
i Zelanda						1	214	66	14	76	25	3
A (Sosyalist)		100			300		16400	10000	12000	4500	2500	2800

FAO. TRADE. (1992).

Şizelge 37. Dünya'da Keten K spesti İthalat ve İhracat Miktarları ve Değerleri.

YA	İTHALAT (Ton)			DEğERİ (1000 \$)			İHRACAT (Ton)			DEğERİ (1000 \$)		
	1990	1991	1992	1990	1991	1992	1990	1991	1992	1990	1991	1992
YA	595135	550439	550182	120904	104875	107509	586948	532704	553182	101678	91512	92269
İCA	800	1300	4400	250	450	550	3178	3043	3200	526	472	506
sır								789	1500		133	256
beşistan	800	1300	4400	250	450	550	1900	2100	1700	290	320	250
ya												
nbabve							1278	154		236	19	
İEY VE												
A AMERİKA	4853	4956	4237	998	812	678	31471	23998	64010	4386	3381	8800
bados	80	108	100	32	63	60						
nada	1017	3031	4051	157	457	607	2663	2245	86	495	349	11
nama	3			2								
erika	3753	1817	86	807	292	11	28808	21753	63924	3891	3032	8789
İEY AMERİKA		10			11		365833	308858	263799	58764	51537	45311
antin							360785	307228	259101	58082	51291	44711
zilya		10			11		2040		640	240	80	
ıguay							3008	1630	4058	442	246	520
A	7664	8363	19839	1206	1171	2426	40509	58520	73066	4949	6661	7661
ı							39009	53520	68046	4625	5811	6808
ıdistan	10	70			5				20			3
onyaya		490	997		70	145						
re (Federal)	7654	7419	17923	1206	1036	2148						
lezya			12			5						
pal							1500	5000	5000	324	850	850
/land		384			60							
ıkiye			907			128						
İUPA	581818	535793	521683	118450	102412	103845	145957	138285	149107	33053	29461	29991
ısturya	9815	8662	8752	2660	2189	2338						
ıçika-L�xemburg	227950	223656	175175	45077	41814	35086	92246	68357	59397	21344	14584	13473
ıgaristan	200			35					1000			130
ıoslavakya	200	104	7500	35	276	1450			3300			480
ınimarka	8731	9481	10213	1893	1939	1932	10			3		
ınsa	119824	127861	119300	27172	26698	25959	2470	2758	1540	559	582	
ınyanya		58570	81047		11033	15083		52800	69123		9850	288
ınyanya (Federal)	71729			13414			38362			8225		13155
ınanistan							1600			306		
ında	875	645	367	236	188	122		35	1311		5	
ınyaya	82476	56864	58801	15825	8963	10289	724	1512	4087	192	452	275
ıllandanda	49989	42232	45880	9795	7674	8593	8292	7122	7487	1936	1289	443
ınyanya	8837	7530	7578	2080	1597	1556						1374
ıeç	10	28		3	9							
ıçre	376	124	71	122	27	17			16			
ıiltere	806	36	6999	103	5	1420	2253	5701	1846	488	2699	4
ıANUSYA		17	23		19	10						
ıusturalya		6			2							
ıni Zelanda		11	23		17	10						
İGELİŞMİŞ												
İELER	586588	541148	526840	119414	103250	104618	177428	162283	213117	37439	32842	38791
ızey Amerika	4770	4848	4137	964	749	618	314718	23998	64010	4386	3181	8800
ırupa	581818	535793	521683	118450	102412	103845	145957	138285	149107	33053	29461	2991
ıyanusya		17	23			19	10					
ığer Gelişmiş		490	997			70	145					
ılkeler												
İİŞMEKTE												
İN �LKELER	8547	9291	23342	1490	1625	2891	409520	370421	340065	64239	58670	53478
ııka							3178	2254	1700	526	339	250
ıtin Amerika	83	118	100	34	74	60	365833	308858	263799	58764	51537	45311
ıkin Doğu	800	1300	5307	250	450	678		789	1500		133	256
ıak Doğu	7664	7873	17935	1206	1101	2153	40509	58520	73066	4949	6661	7661

AK: FAO, TRADE, (1992).

Ek Çizelge 38. Türkiye’de Ketenin Ekim Miktarı Lif ve Tohum Üretim ve Verimler

YILLAR	ALAN (Ha)		ÜRETİM (Ton)	VERİM (kg/ha)
1982	1898	Lif Tohumluk	385 1290	203 680
1983	5000	Lif Tohumluk	1000 1900	200 380
1984	7600	Lif Tohumluk	885 5000	116 658
1985	7700	Lif Tohumluk	850 5000	110 649
1986	5400	Lif Tohumluk	600 4000	111 741
1987	5062	Lif Tohumluk	600 4000	119 790
1988	4900	Lif Tohumluk	6000 3350	122 684
1989	4340	Lif Tohumluk	408 2700	94 622
1990	2800	Lif Tohumluk	101 1570	36 561
1991	2144	Lif Tohumluk	44 1440	21 672
1992	1176	Lif Tohumluk	45 758	38 645
1993	745	Lif Tohumluk	45 488	60 655

Kaynak: DİE (1994), ANKARA.

Ek Çizelge 39. Türkiye'de Keten Ekim Alanları Lif ve Tohum Verimleri.

YILLAR	KOCAELİ						DIYARBAKIR						KASTAMONU						SINOP						
	Ekiliş (Ha)	Verim (Lif) (Kg/Ha)	Üretim (Lif) (Ton)	Tohum Verimi (Kg/Ha)	Tohum Üretim (Ton)	Ekiliş (Ha)	Verim (Lif) (Kg/Ha)	Üretim (Lif) (Ton)	Tohum Verim (Kg/Ha)	Tohum Üretim (Ton)	Ekiliş (Ha)	Verim (Lif) (Kg/Ha)	Üretim (Lif) (Ton)	Tohum Verim (Kg/Ha)	Tohum Üretim (Ton)	Ekiliş (Ha)	Verim (Lif) (Kg/Ha)	Üretim (Lif) (Ton)	Tohum Verim (Kg/Ha)	Tohum Üretim (Ton)	Ekiliş (Ha)	Verim (Lif) (Kg/Ha)	Üretim (Lif) (Ton)	Tohum Verim (Kg/Ha)	Tohum Üretim (Ton)
1984	5197	150	781	676	3512	2000	-	-	627	1254	60	300	18	100	6	183	437	80	617	113					
1985	5698	122	695	635	3618	1624	-	-	716	1162	40	300	12	-	-	164	445	73	677	111					
1986	3637	152	553	793	2885	1638	-	-	629	1030	40	300	12	525	21	54	629	34	704	38					
1987	3630	155	563	893	3240	1350	-	-	513	692	10	400	4	600	6	52	635	33	827	43					
1988	3625	156	566	773	2803	1198	-	-	410	491	5	400	2	600	3	52	615	32	712	37					
1989	2500	150	375	750	1875	1769	-	-	440	777	5	400	2	600	3	51	608	31	706	36					
1990	645	150	97	755	487	2148	-	-	502	1079	5	400	2	600	3	2	1000	2	500	1					
1991	262	153	40	748	196	1875	-	-	661	1240	5	400	2	600	3	2	1000	2	500	1					
1992	270	156	42	722	195	900	-	-	621	559	5	400	2	600	3	1	1000	1	1000	1					
1993	269	164	44	755	203	475	-	-	600	285	-	-	-	-	-	1	1000	1	-	-					

Kaynak: DİE (1994), ANKARA.

Ek Çizelge 40. Türkiye'de Keten Ekim Alanları Lif ve Tohum Verimleri.

YILLAR	İSTANBUL				ÇORUM				ZONGULDAK				NIĞDE						
	Ekliliş (Ha)	Verim (Lif) (Kg/Ha)	Üretim (Lif) (Ton)	Tohum Verimi (Kg/Ha)	Tohum Üretim (Ton)	Ekliliş (Ha)	Verim (Lif) (Kg/Ha)	Üretim (Lif) (Ton)	Tohum Verim (Kg/Ha)	Tohum Üretim (Ton)	Ekliliş (Ha)	Verim (Lif) (Kg/Ha)	Üretim (Lif) (Ton)	Tohum Verim (Kg/Ha)	Tohum Üretim (Ton)				
1984	10	-	-	1000	10	10	600	6	-	-	100	-	-	740	74	40	-	775	31
1985	5	-	-	1000	5	10	-	-	700	7	119	588	70	529	63	40	-	850	34
1986	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1000	1	-	-	30	-	867	26
1987	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	950	19
1988	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	800	16
1989	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1990	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1991	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1992	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1993	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

kaynak: DIE (1994), ANKARA.

Ek Çizelge 41. Türkiye'den İhraç Edilen Keten Tohumu Miktarları (1985-1994 Yılları Arası) ve Değerleri

YIL	ÖZELLİĞİ	MİKTARI (kg)	DEĞERİ (US Dolar)
1983	Tohumluk	302.000	169.575.00
1984	Tohumluk	49.100	37.519.00
1985	Tohumluk	17.350	8.265.00
	Tohumluk olmayan	10.000	7.690.00
1986	Tohumluk	5.333	2.601.63
	Tohumluk olmayan	202.000	145.232.00
1987	Tohumluk	3.500	8.941.00
	Tohumluk olmayan	335.200	293.742.25
1988	Tohumluk	97.650	78.293.00
	Tohumluk olmayan	47.750	41.525.00
1989	Tohumluk	-	-
	Tohumluk olmayan	-	-
1990	Tohumluk	200.000	192.47 (KKTC)
	Tohumluk olmayan	-	-
1991	Tohumluk	240.000	143.08 (KKTC)
	Tohumluk olmayan	140.058	96.887.00 (İRAN)
	Tohumluk olmayan	6.300	1.950.00 (SUUDİ ARAB.)
1992	Tohumluk	-	-
	Tohumluk olmayan	-	-
1993	Tohumluk	-	-
	Tohumluk olmayan	-	-
1994	Tohumluk	-	-
	Tohumluk olmayan	-	-
GENEL TOPLAM :		1.225.681	68.753.337

Kaynak: DİE (1994), ANKARA

Ek Çizelge 42. 1989-1994 Yılları Keten (Tohumluk Olmayan) İthalat Miktarları ve Değerleri.

YIL	ÖZELLİĞİ	MİKTARI (kg)	DEĞERİ (US Dolar)	ÜLKE
1990	Tohumluk olmayan	91	114.22	Almanya
1991	Tohumluk olmayan	450	243.67	Almanya
1992	Tohumluk olmayan	1.000	677.35	Almanya
1993	Tohumluk olmayan	1.250	778.54	Almanya
1994	Tohumluk olmayan	1.500	1.036.96	Almanya
GENEL TOPLAM :		4.291	2.850.74	Almanya

ÖZET

Çukurova koşullarında iki keten çeşidinde farklı tohumluk miktarlarının önemli agronomik ve fizyolojik özelliklerine olan etkileri ve bunların verimle olan ilişkilerinin incelendiği bu çalışma Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü Araştırma Alanında 1992-93 yetiştirme sezonunda, Bölünmüş parsellerdeneme deseninde üç tekerrürlü olarak yapılmıştır. Tohumluk miktarları 3 kg/da, 6 kg/da, 9 kg/da ve 12 kg/da olarak alınmıştır. Parsel boyu uzunluğu 5 m ve her parselde 8 sıra olacak şekilde ekim yapılmıştır.

Araştırma sonuçları aşağıda özetlenmiştir;

1. Bitki Boyu (cm): Yapılan istatistiki analiz neticesinde bitki boyu üzerine tohumluk miktarının etkisinin önemli çıkmadığı, çeşitlerin kendi aralarında önemli farklılıklar olduğu saptanmıştır. Çeşitlerin ortalama değerlerine göre en uzun bitki boyu Kreola çeşidinde 81,75 cm ve Ceres çeşidinde ise 79.425 cm bulunmuştur. Fakat bitki boyu tohumluk miktarı artarken yükselmiş ve belli bir sıklıktan sonra azalmaya başlamıştır.

2. Teknik Sap Uzunluğu (cm): Teknik sap uzunluğu üzerine hem çeşit hemde tohumluk miktarı etkili olmuştur. Çeşitler ortalamasına göre Ceres'te 60.35 cm ve Kreola'da 62 cm uzunluk bulunmuştur. Tohumluk miktarı ortalamalarına göre ise en yüksek değer 9 kg/da tohumluk miktarında 63.2 cm ve en düşük değer ise 3 kg/da tohumluk miktarında 58.7 cm olarak bulunmuştur.

3. Dal Sayısı (adet/bitki): Dal sayısı üzerine tohumluk miktarı etkili olmuştur. Tohumluk miktarlarının ortalamasına göre en fazla dal sayısına 3 kg/da tohumluk miktarında 4.25 adet/bitki ile ve en düşük dal sayısına 2.75 adet/bitki ile 12 kg/da tohumluk miktarında ulaşılmıştır.

4. Kapsül Sayısı (adet/bitki): Kapsül sayısı üzerine tohumluk miktarı etkili olmuştur. Tohumluk miktarlarının ortalamalarına göre en fazla kapsül sayısı 64.85 adet ile 3 kg/da tohumluk miktarında ve en düşük kapsül sayısı ise 36.47 adet ile 12 kg/da

tohumluk miktarında bulunmuştur.

5. Kapsüldeki Dane Sayısı (adet/kapsül): Kapsüldeki dane sayısı üzerine tohumluk miktarı etkili olmuştur. Tohumluk miktarlarının ortalamalarına göre en fazla dane sayısı 3 kg/da tohumluk miktarında 8.60 adet ve en düşük dane sayısı ise 12 kg/da tohumluk miktarında 7.25 adet olarak bulunmuştur.

6. Bin Dane Ağırlığı (gr): Bin dane ağırlığı üzerine tohumluk miktarı etkili olmuştur. En yüksek bin dane ağırlığına 6 ve 9 kg/da tohumluk miktarlarında 7.7 gram olarak ve en düşük ağırlığı ise 12 kg/da tohumluk miktarında 7.3 gram olarak bulunmuştur.

7. Yağ Oranı (%): Yağ oranına çeşit ve tohumluk miktarının istatistiki olarak önemli etkisi görülmemiştir. Tüm tohumluk miktarlarında yaklaşık %38 yağ içeriği bulunmuştur.

8. Biyolojik Verim (kg/da): Biyolojik verime tohumluk miktarları önemli etkide bulunmuştur. En yüksek biyolojik verime 419.5 kg/da ile 9 kg/da tohumluk miktarında ve en düşük rakam ise 343.4 kg/da ile 3 kg/da tohumluk miktarında tespit edilmiştir.

9. Sap Verimi (kg/da): Sap verimi üzerine tohumluk miktarları önemli etkide bulunmuştur. En yüksek sap verimine 12 kg/da tohumluk miktarında 318.1 kg/da ve en düşük verim ise 3 kg/da tohumluk miktarında 240.5 kg/da olarak tespit edilmiştir.

10. Dane Verimi (kg/da): Dane verimi üzerine hem çeşit hem de çeşit x tohumluk miktarı interaksyonu önemli çıkmıştır. En yüksek dane verimine 132.9 kg/da ile KREOLA çeşidinde 9 kg/da tohumluk miktarında ve en düşük dane verimi ise 56.38 kg/da ile CERES çeşidinde 12 kg/da tohumluk miktarında tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; yaptığımız bu çalışma neticesinde en yüksek dane verimine 132.9 kg/da ile 9 kg/da tohumluk miktarında KREOLA çeşidinde ulaşılmıştır. Ancak yapılan istatistiki analiz neticesinde 6, 9 ve 12 kg/da tohumluk miktarları aynı grupta değerlendirildiğinden ekonomik açıdan 9 kg/da tohumluk miktarı yerine 6 kg/da değeri kullanılabilir. Çeşitlerden Kreola, Ceres çeşidine göre daha verimli olmuştur.

SUMMARY

In this study, the most suitable seed rate for native linseed (*Linum usitatissimum*) cultivars (CERES and KREOLA) was researched in Çukurova Region in addition the effects of different seed rates on some agronomical and physiological characters of Linseed cultivars. This study was made in the experimental area of Field Crops Department of Agricultural Faculty of University of ÇUKUROVA during winter season in 1992-93. The trial was set on Split plots design with three replications. Ceres and Kreola cultivars were sown 4 different seeding rates, as respectively 3 kg/da, 6 kg/da, 9 kg/da, 12 kg/da plot length was 5 m and each plot had 8 rows.

The results of research summarized as follows:

1. Plant Height (cm): According to the statistical analyses; The seeding rates were not found an important effect on the plant height. The cultivars were more important. According to the average values of cultivars; The highest plants was obtained from Kreola cultivar with 81.75 cm and the lowest one was obtained from Ceres cultivar with 79.42 cm. But the plant heights were getting highest when the plant population were increased.

2. Technical Stem Length (cm): The cultivars and the seedings rates were both effected on the technical stem length. According to the averages of cultivar values; The highest one was obtained from Kreola cultivar with 62 cm and the lowest one was obtained from Ceres cultivar with 60.3 cm. According to the seeding rates average values the highest technical stem length was obtained at 9 kg/da seeding rate with 63.2 cm and the lowest length was obtained at 3 kg/da seeding rate with 58.7 cm.

3. Number of Branches (Number Per Plant): The seeding rates were found effected on the number of branches of cultivars. According to the average values of different seeding rates the highest number of branches was obtained at 3 kg/da seeding

rate with 4.25 number per plant and the lowest one was obtained at 12 kg/da seeding rate with 2.75 number per plant.

4. Number of Capsule (Number of Per Plant): The seeding rates were found effected on the number of capsules. According to the average values of seeding rates of cultivar the highest number of capsule was obtained at 3 kg/da seeding rate with 4.85 number per plant and the lowest one was obtained at 12 kg/da seeding rate with. 36.47 number per capsule.

5. Number of Seeds per Capsule (Number Per Capsule): The seeding rates were found effected on the number of seeds per capsule. According to the average values of seeding rate with 8.60 number per capsule and the lowest one was obtained at 12 kg/da seeding rate with 7.25 number per capsule.

6. 1000 Seeds Weight (gr): The seeding rates were found effected on the 1000 seeds weight. The highest one was obtained at 6 and 9 kg/da seeding rates with 7.7 gram, and the lowest one was obtained at 12 kg/da seeding rate with 7.3 gram.

7. Oil Content: The cultivars and the seeding rates were not effected on the oil content of cultivars. According to the statistical analyses all values of cultivars were obtained at the same level oil content. But we could say the average value of cultivars was 38%.

8. Biological Yield (kg/da): The seeding rates were found effected on the biological yield. The highest one was obtained at 9 kg/da seeding rate with 419.5 kg/da and the lowest one was obtained at 3 kg/da seeding rate with 343.4 kg/da.

9. Stem Yield (kg/da): The seeding rates were found effected on the stem yield. The highest one was obtained at 12 kg/da seeding rate with 318.1 kg/da and the lowest one was obtained at 3 kg/da seeding rate with 240.5 kg/da.

10. Seed yield (kg/da): The cultivars and the cultivar x seeding rates interaction were both effected on the seed yield. The highest seed yield was obtained at 9 kg/da seeding rate with 132.9 kg/da from KREOLA cultivar and the lowest one was obtained at 12 kg/da seeding rate with 56.38 kg/da from CERES cultivar.

KAYNAKLAR

1. AUGUSTINUSSEN, E., (1993). Effect Of Seed rate, Nitrogen Fertilization, Growth Regulation And Harvest Method On Yield Of Fiber Flax. Statens Planteavis Forsog. Landbrugs Centret. Afdeling For Industriplanter Of Froavl Ledreborg Alle 100 4000 Roskilde. Denmark. 8.
2. BAZELEY, N., (1989). Agronomic Developments of Linseed (*Linum usitatissimum*). Robin Appel Ltd. BASF. London. 7.
3. CHRISTENSEN, S.P.L., (1990). Flax Grown as an Oilseed Crop. Afdeling for Industriplanter of Froavl, 40000 Roskilde. Denmark. 7.
4. DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ (DİE), (1994). Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
5. EGHBAL, V.K., & KAHNT, G., (1992). The Effect of Different Plant Densities and Nitrogen Applications on Yield Achievement and Fatty Acid Components of Linseed (*Linum Usitatissimum L.*) as a Renewable Resource. Aus Dem Institut Für Pflanzen Bau Und Grünland Der Universitat Hohenheim. Germany DİE Bodenkultur. 43. Band. Heft 3 (August 1992). 229-241.
6. FAO, (1993). Production. Viale Delle Terme Di Caracalla. Roma. İtalya. 47.114-178.
7. FAO, (1992). Trade. Vialle Delle Terme Di Caracalla. Roma. İtalya. 46.200-237.

8. FARROW, M., (1994). Oilseeds For Food And Factory Conference. Semundo Limited 55 Clifton Road Cambridge. 59
9. FLAX COUNCIL OF CANADA, (1992). Growing Flax. The Flax Council of Canada. 305-433 Nain Street WINNIPEG, Manitoba, R3B 1B3 CANADA. 29.
10. FREER, J.B.S., (1991). The Influence Of Plant Population And Nitrogen Fertility On The Seed Yield And Quality Of Linseed. ADAS Bridgets, Marrtyr Worthy, Winchester, Hants 5021 1 AP. Aspects Of Applied Biology, 28. (1991), 49-53.
11. GENCER, O., (1987). Genel Tarla Bitkileri (Endüstri Bitkileri). Ç.Ü.Ziraat Fakültesi, Ofset ve Teksir Atelyesi. Adana.
12. GILBERTSON, H.G., (1990). Linseed (Seed-Flax). Harvesting Machinery Group, AFRC Engineering, Wresst Park, Silsoe, Bedford, MK45 4HS, UK. Outlook On Agriculture. 19, No:4, 243-249.
13. GREEN, A.G., (1985). Effect of Temperature During Seed Maturation On The Oil Composition Of Low-Linolenic Genotypes Of Flax. Division of Plant Industry, Commonwealth Scientific And Industrial Research Organization (CSIRO). Conberra, Australia. 961-965.
14. GREEN, C., (1993). Linseed. Semundo Limited Cambridge. 90.

15. GUBBELS, G.H., (1976). Growth Retardants For Control Of Lodging In Flax. Research Station. Agriculture Canada. Canadian Journal Of P. Science 56:799-803.
16. GUBBELS, G.H., (1977). Interaction Of Cultivar Seeding Rate On Various Agronomic Characteristics Of Flax. Research Station. Agriculture Canada, Morden, Can.J.Pl.Sci. 58:303-309.
17. GUBBELS, G.H.; KENASCHUK, E.O., (1981). Desiccation Of Flax With Diquat. Can.J.Plant Sci. 61:575-581.
18. GUBBELS, G.H.; KENASCHUK, E.O., (1987). Performance Of Pure And Mixed Stands Of Flax Cultivars. Can.J.Plant Sci. 67:797-802 (July 1987).
19. GUBBELS, G.H., (1989). Effect Of Seeding Rate On Plant And Seed Characteristics Of New Flax Cultivars. Canadian J Plan Science 69:791-795.
20. HAN, C.M.; JUANG, J.R., (1982). Effect Of Sowing Date And Sowing Density Of The Growth Of Fiber Cells In Oilseed Flax Field. Crop Abst. Vol.43, No.1.
21. HANSON, B.K.; LUKACH, J.R., (1988). Flax Response To Planting Rate. Langdon Research Center, London Nort Dakota. 131-137.
22. HOCKING, P.J.; PINKERTON, A., (1991). Response Of Growth And Yield Components Of Linseed To The On Set or Relief Of Nitrogen Stress At Several Stages Of Crop Development. Division of Plant Industry, G.P.O.Box 1600, Canberra, A.C.T. 2601, Australia. Field Crops Research 2)(1991). 83-102.

23. HU, T.K., (1984). Relationship Between Harvest Index, Yield And Other Agronomic Characters In Linseed Flax. Field Crop Abst. 33, No.2.
24. İNCEKARA, F., (1979). Endüstri Bitkileri ve Islahı. Lif Bitkileri ve Islahı. Ege Üniv.Ziraat Fak.Yayınları. No.65, E.Ü.Matbaası, Bornova.
25. KAYA, Z., (1991). Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Topraklarının Detaylı Tahlili. Ç.Ü.Toprak Bölümü.
26. KNUDSEN, H.V., (1985). Oilseed Flax. Field Crop Abst, 64, No.4.
27. KWON, B.S.; PARK, H.J., (1984). Response Of Flax Varieties To Planting Density. Korean Journal of Crop Science. 34, No.3. 224-228.
28. KWON, B.S.; PARK, H.J. (1984). Response Of Flax Varieties To Growing Periods. Korean J.Crop Sci. 5:77-81.
29. KWON, B.S.; PARK, H.J., (1987). Genetic Analysis And Correlation Coefficients In Flax (*Linum Usitatissimum L.*) Varieties. Korean J.Crop.Sci., 19, No.4 (1987):3-70.
30. KWON, B.S.; LEE, J.I., (1988). Comparison Of Agronomic Character And Yield As Affected By Seeding Dates Of Flax, *Linum usitatissimum L.* Korean J.Crop.Sci., 33, (2):169-173.

31. METEOROLOJİ, (1993). Başbakanlık Meteoroloji İşleri Bölge Müdürlüğü, Adana İli 1992-93 Yılı Aylık İklim Verileri, Adana.
32. NAYITAL, S.C.; SINGH, C.M., (1986). Effect Of Crop Estabilishment Methods, Seed Rates And Nitrogen Fertilization On Nutrient Uptake In Nort-Western Himalayas. Field Crop Abst., 39, No.10.
33. ÖKTEM, M.O., (1986). Tarsus Yöresi'nde Yetiştirelebilecek Kışlık Yağ Keteni Çeşitleri. T.O.K.B. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tarsus Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları. Yayın No.134, Tarsus. 29.
34. ÖZGÜVEN, M.; TANSI, S., (1992). Bazı Keten Çeşitlerinin Çukurova'ya Adaptasyonu. Ç.Ü.Ziraat Fak.Dergisi, 1992, 7, (2):79-88.
35. POUZET, A., (1991). Prospects For Linseed And Flax In France. Aspects Of Applied Biology, 28:7-13.
36. SEMUNDO LİMİTED, (1991). Linseed Survey. Cambridge. 38.
37. SEMUNDO LIMITED, (1992). Linseed Out Of The Blue-Semundo Limited Unit 55, Clifton RoadCambridge CBI 4 FR, England. 8.
38. TIMMAPPA, K.E., (1980). Response Of Linseed Genotypes Df Varying Seed Rate And Row Spacing Under Irrigation. Field Crop Abst., 36, No.9.

39. TURNER, J., (1987). Linseed Law. A Hand Book For Growers And Advisers.
BASF United Kingdom Limited Agricultural Business Area Lady lane, Hadleigh,
Suffolk, England. 356.
40. TURNER, J., (1991). Linseed Plant Populations Relative To Cultivar And Fertility.
Aspects Of Applied Biology 28,1991.Production And Protection Of Linseed.41-48.
41. WILLIAMS, I.H.; SIMPKINS, J.R.; MARTIN, A.P., (1991). Effect Of Insect
Pollination On Seed Production In Linseed (*Linum Usitatissimum*). Journal Of
Agricultural Science, Cambridge, 117, 75-79, Great Britain.
42. ZHOU, Y.X.; SONG, Y.M., (1986). Analysis Of The Relation Between Agronomic
Characters And Yield Of Fibre Flax, Gield Crop Abst., 39, No.4. 21.

TEŞEKKÜR

Bu çalıőmayı bana veren sayın Prof.Dr.MENŞURE ÖZGÜVEN'e bölüm araç ve gereçlerinden yararlanmamı esirgemeyen bölüm başkanımız sayın Prof.Dr.İBRAHİM GENÇ'e teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca tarla ve laboratuvar çalıőmalarıma yardımcı olan bölüm elemanlarına ve bu çalışmada yardımlarını esirgemeyen Doç.Dr.SALIHA KIRICI ve Doç.Dr.SEZEN TANSI'ya teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

1965 yılında Ceyhan'da doğdum. İlk ve Orta öğrenimimi Ceyhan'da, Lise öğrenimimi Adana Teknik Lisesi Makina Bölümünde 1983 yılında tamamladım. Yine aynı yıl Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü'nde öğretime başladım. Aynı Fakülteden 1987 yılı Haziran ayında mezun oldum. 1988 güz yarıyılında Ç.Ü.Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimime başladım. Halen özel bir şirkette teknik eleman olarak çalışmaktayım.

